

Хто проти мови Шевченка?

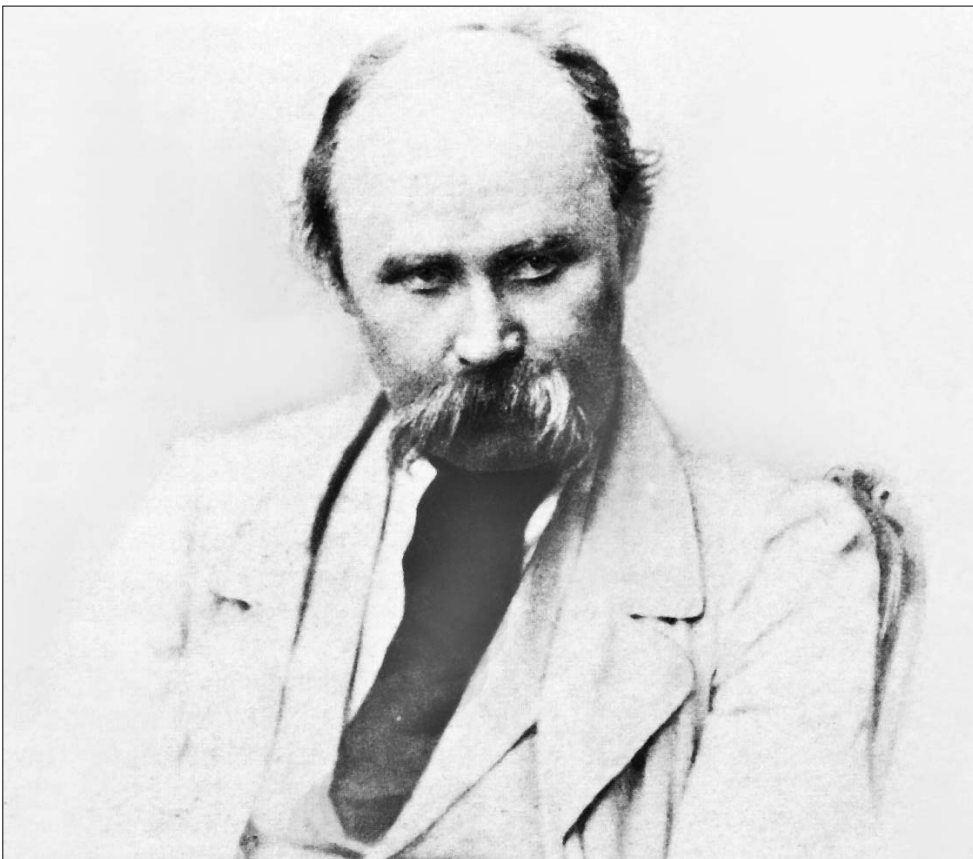
Ірина ФАРІОН

У 100-літній ювілей його називали “філологічним курйозом”, “диваком”, якому, як і всім, годилося б писати “общім языком”. У 200-літній ювілей виконувач обов’язків Президента України ветеє скасування українськомовного антиконституційного “мовного закону” агентів Росії Ківалова-Колесніченка. За скасування цього закону проголосувало 232 депутати. Це, як на мене, дуже за державною важливістю голосування після рішення Верховної Ради про усунення Януковича з поста Президента. Натомість, мабуть, через весняний авітаміноз або ще щось набагато гірше, певна частина зазломбованого українського суспільства подає це ветовання як велику мудрість у контексті не “єдності країни”, а “єдінства страши”. Єдина країна можлива лише при єдиній державній мові, як, зрештою, кожен із нас має лише єдину матір. Можна лише здогадуватися, як Шевченкові було важко, у ЙОГО час, коли у наш час “не на часі” скасування українськомовного закону, а отже, знищення духовної основи держави. Це можна означити хіба як подальший прогрес курячого світогляду (себто брак “національного вітаміну”) в окремих владно-суспільних колах, яких не струснула навіть героїчна Небесна Сотня у січнево-лютневі дні 2014 року.

Отож основний Шевченків посил кризь товщу його 203-ліття — мовний. Сьогодні це адресовано передусім окремому владному істеблїшменту та розмагніченим суспільним горе-ліберальним та антиукраїнським колам. Коли Шевченка запитали, чим пояснити нечувану досі популярність його творів, він відповів: “Вірші мої подобалися, можливо, тому тільки, що помалоросійському написані”. Цю Шевченкову думку у його 100-літній ювілей розгортає видатний єврейський діяч Володимир Жаботинський: “...якби він усе це написав по-російськи, то не мав би ані в чийх очах того величезного значення, яке всі, з усіх боків визнають йому тепер”. У ХХ столітті повторив це відомий критик Юрій Луцький: “Весь сенс “Кобзаря” полягав у тому, що він був написаний по-українському!”.

Що означала Шевченкова українська мова? По-перше, національний (чи націоналістичний) світогляд, що категорично відкидав мовне відступництво: “...свого не цурайтесь, Бо хто матір забуває, Того Бог карає, Того діти цураються, В хату не пускають”. Повторював це і прозово: “Я нічого не хочу — тільки, щоб люди свого не цурались”. Висміював перевертнів: “...і землячки Де-де проглядають. По-московській так і ріжуть, Сміються та лають Батьків своїх, що змалечку Цвенькать не навчили По-німецькій... може, батько Останню корову Жидам продав, поки вивчив Московської мови...” (“Сон”). За крок до відступництва за попадливе вивчення чужого кошту свого: “І всі мови Слав’янського люду — Всі знаєте. А своєї Дасть Біг...” (“І мертвим, і живим...”) із всесильною прагматичною мотивацією: “Дарма праця, пане-брате: Коли хочеш грошей, Та ще й слави, того дива, Співай про Матрьошу, Про Парашу, радість нашу...” (“Тайдаки”).

По-друге, Шевченкова мова — це духовно-державні чати його народу. Після заслання, перебуваючи у місті-упирі, збудованому на козацьких трупах, у Петербурзі, він записав свою мовно-життєву програму: “Ради їх, Людей закованих моїх, Убогих, нищих... Возвеличу Малих отих рабів німих! Я

на сторожі коло їх Поставлю слово” (“Похвала 11 Псалму”). Значна частина нащадків на рівні рабів так і зосталася, та ще й з вимогою консервувати своє рабство через мову окупації, і то подану як велике право (хіба що для дуже мізерно малих...). Не про колесніченків, звісно, йдеться. З тими все зрозуміло, а про тих, хто підхлібно, по-фарисейському, начебто з благою мотивацією лягає у 200-й ювілей Шевченка під “язык”, а отже, владу окупації, припудрену демолібералізмом.

По-третє, мова стає конфліктом, з якого народжується або злет, або падіння. Шевченків мовний конфлікт вибухнув із “Кобзарем” 1840 року. Визнаючи талант автора, претензії мали хіба до мови, яку назвали “уродованим руського языка на хохлацкий лад”, “наречием, которого даже не существует”. Проте була і втішна характеристика відомого українофоба Белінського. Прочитавши Шевченкові вірші, він заявив, що вони “отличаются самым чистым малороссийским языком, который совершенно недоступен для нас, москалей, и потому лишает нас возможности оценить его по достоинству”. Не обійшлося і без найбільшої трагедії українства — власного поборювання і відступництва, на тлі якого белінські є лише позірною загрозою. Йдеться про Гоголя, який на запитання професора О. Бодяньського, якої він думки про Шевченка, відповів: “Та й мова... Нам треба писати по-російськи; задля нас, чехів, сербів єдиною святынею повинна бути мова Пушкіна...”. Звісно, таке мислення призводить лише до одного — Гоголь збожеволів через невідповідність російської форми українському змісту. 1844 року у листі до Л. Смирнові він ще встиг зізнатися: “...сам не знаю, яка моя душа: хохлацька чи російська”.

Шевченко з тим проблем не мав. Тому він символ нації, тому на поради писати російською мовою відповів: “Спасибі за раду. Теплий кожух, тільки шкода — Не на мене шитий, А розумне ваше слово Брехню підбите. Вибачайте... кричіть собі, Я слухать не буду...”. Водночас зачепили за живе Шевченка слова Белінського та Гоголя — і впав

він у хвилеве мовне відступництво, написавши російською трагедію “Никита Гайдай” (1841) і поему “Тризна” (1844). Проте лише великі постаті здатні виправляти і визнавати свої помилки. Своему мовному переступові Шевченко сам дав оцінку у листі до друга Я. Кухаренка (30.09.1842 р.): “Переписав “Слепую” та й плачу над нею. Який мене чорт спіткав і за який гріх, що я оце сповідаюся кацапам черствим кацапським словом! Лихо, брате-отамане! Єй-Богу лихо! Се правда, що, окрім Бога і чорта, в душі нашій є щось таке страшне, що аж холод іде по серцю, як хоч трошки його розкриши. Цур його: мене тут і земляки, і не земляки зовуть “дурнем”. Але хіба я винен, що уродився не кацапом або не французом! Що ж нам робити... Перти проти рожна чи закопатися заживо в землю!”. І попер проти рожна всією своєю життєтворчістю, зазначивши найосновніше: “...на москалів не зважайте, нехай вони пишуть по-своєму, а ми по-своєму: у їх народ і слово, і в нас народ і слово” (з передмови до ненадрукованого “Кобзаря” 1847 року). Натомість сьогоднішнє постійне зважання на московський чинник лише засвідчує дуже глибокий рівень колонізованості і несамостійності українського суспільства, навіть попри ті нещодавні революційні зміни. Вихід на історичну арену реальної мілітарної зброї і Шевченкового Слова — зброї ДУХУ — це Господній знак про непереможність саме СЛОВА-МОВИ, якщо винятково їх мати за основу основ народу та держави. Будь-яка мовна поступка — це катастрофічна поразка на майбутнє, яку знову доведеться відкуповувати Небесним Сотням і національно-визвольною війною. Ми не піднялись так масово у липні 2012 року, коли нам плюнули у МОВУ-ДУШУ брутальними “мовним законом”. Надто дорого платимо за це сьогодні. Що ще має статися, аби припинити безглузді процеси “языкугодовства”? Шевченко — це постійний шанс духовно переродитися у велику націю, що врешті-решт перестане компромісити мовною Божою даністю і поступатися основою основ.

Шановна громадо!

Ось і надійшли Шевченківські дні, які завжди для нас були святом Генія національного духу. 203 роки тому українському народові Господь послав Великого Кобзаря — Тараса Шевченка. Тарас Шевченко відродив українську націю, вдихнув у неї самоповагу та прагнення до самостійного державно-політичного життя.

Відзначення кожної річниці від дня народження Тараса Шевченка ми ніколи не зраджували, навіть у найгірші часи, ставали високими перед світом, засвідчували свою вірність ідеалам Волі.

Тепер, коли Україна порвала кайдани рабства, здобула незалежність, але перебуває в умовах війни з нашим одвічним ворогом — Московією, маємо з особливою шановністю відзначати нашого Поета, борця і мученика за народ, за його долю.

Пам’ятаймо заповіді, які посилав у глибини майбутнього Тарас Шевченко, особливо:

*Свою Україну любіть,
Любіть її... во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.*

Шевченко — явище велике і вічне, його творчість — невичерпна й нескінченна...

У ці березневі дні зберімося громадами, проведемо урочисто вечори, дні поезії, організуємо концерти, догляймо і покладімо квіти до пам’ятників Великому Кобзареві, уквітчаймо національними прапорами кожне село і місто, рідну домівку.

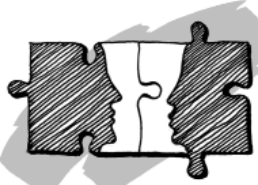
Зустріньмося з учасниками національно-визвольної боротьби, Революції Гідності, війни з Московщиною 2014—2017 рр., письменниками, прилучімо наших дітей до великої Віри і Слова Тараса Шевченка.

Звертаємося до осередків товариства “Просвіта”, керівників підприємств, установ, організацій, підприємців, громад, духовенства, всіх наших прихильників — осягаймо ці дні миром і злагодою, згодою і єдністю, добром та вірою у нашу незборимість!

Будуймо всією громадою свій дім — у мирі та любові, щоб діти наші і внуки отримали у спадок державу, яку заповідав нам Тарас Шевченко:

*І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі.*

Правління Коломийського міськрайонного товариства “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка

Пошук найкращої моделі української влади

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

Для початку слід відкинути успадковані від СРСР чи нав'язані шкідливі стереотипи. Найшкідливіший — народ делегує права обранцям, які творять державну владу від імені народу, які між собою обмінюються повноваженнями, взаємно обмежують один одного, борються із корупцією і, як наслідок, така держава втрачає функціональність і відповідальність, здатна переважно задовольняти власний апетит та повільно реагує на загрози світу.

Другий шкідливий стереотип — намагання здійснювати аматорський, стихійний громадський контроль влади в особах без раціонального плану і засобів для її виправлення та вдосконалення. Це дуже схоже на депресивну втрату безцінного часу особистого життя, ведучи гру з чиновництвом, яку виграти нереально.

Зловживання у системі влади мають лише дві причини — збій її функціональності і недотримання принципу персональної відповідальності людей влади. Варто не контролювати дії персон, а моніторити дії влади. Молоде, високоосвічене покоління українців замість шукати шастя на чужині, може і повинно створити придатні для цієї мети громадські структури сучасного типу. Для еволюційного виправлення функцій державної машини достатньо розумної (не стихійної), організованої громадської дії і один-два виборчі періоди, тобто 10—12 років. Усе залежить від того, скільки громадян сприймуть ідею розумної трансформації системи державної влади, і від рішучості долати спротив вищого чиновництва — паразитів на бюджеті народу.

Неважко здогадатися, що головним джерелом наростаючого збою функціональності держави є український парламент. Він пише закони, контролює їх виконання, призначає виконавчу владу, суддів, ЦВК, здійснює розподіл ресурсів, як зазвичай встановлює витрати та платню собі та залежним від себе чиновникам. Парламентарі недоторканні й не відповідають за результат своєї діяльності. Необмежені, не підконтрольні функції парламенту здебільшого обмежують і дублюють функції інших структур влади, що вносить безлад і ступор у всю систему державної влади. Чого варта монополізація і мультіплікація парламентом так званої боротьби з корупцією, хоч це елементарна функція всієї державної машини!

Суспільство бідніє і готове безконечно змінювати владу в особах, не знаючи достеменно, якої системи влади варто хотіти. Єдиної думки не існує і дійти згоди неможливо, бо потрібне інше розуміння демократії і держави. Криза української державності виникла через надмірне захоплення процесом демократизації радянської системи влади з допомогою чужих моделей і сторонніх порад. Цей шлях довів державу до стану неймовірно складного переплетіння, делегування і дублювання повноважень так званих гілок влади, перетворення парламенту на священну корову без страху, жалю і хазяїна. Держава неухильно втрачає функціональність, і саме це фатально позначається на добробуті й захищеності громадян. Для народу добра та система влади, яка дешево і надійно працює для блага громадян. Тому пошук найкращої моделі влади зводиться до відновлення функціональності державних структур влади. Це під силу українському суспільству, народній демократії. Варто лиш зрозуміти як, і мати план змін...

Як вилікувати парламент?

Він не повинен призначати уряд — на його діяльність він може впливати з допомогою законів, не повинен затверджувати бюджет, який виконує не він, а уряд. Парламент не повинен призначати суддів, чиновників і тим паче — всіляких верховних борців з корупцією. Парламент має для контролю сумлінності президента, стимулювання виконання законів і вдосконалення державної машини та правосуддя єдиний, але найпотужніший інструмент — закони і ще раз закони. Жодного іншого способу взаємодії з урядом і президентом, окрім ухвалення законів, у парламенту не може і не повинно бути. Ніхто не повинен мати монополію на так звану законодавчу ініціативу — це право і обов'язок громадянина та об'єднання громадян, президента і чиновника. Ніхто не повинен мати права розпускати парламент, зате народ має право дуже швидко, за визначною законом простою процедурою, відкликати народного депутата, незалежно від якої громади виборців він був обраний. Це збільшить відповідальність парламенту. Процес виборів та референдуму повинен забезпечувати аполітичний чиновник, а не політизовані ЦВК та комісії, створені тими, яких обирають. Термін “представницька влада” від лукавого, бо всяка влада представляє народ, але влада має бути строго функціональною. Функцію парламенту варто суворо обмежити лише законотворчістю.

Повернути функціональність парламенту може сила організованої громадської думки і дії, яка вимагатиме радикальної зміни конституційних функцій парламенту, але передовсім ця ідея мусить стати провідною в головах українців. При цьому народ не має права довіряти змінювати Конституцію адептам державної машини, бо результат буде той самий або стократ гірший. Не треба вірити нісенітницям про те, що конституцію народ писати не може, бо це справа академіків конституційного права. Конституція в жодному разі не є суспільним договором народу з державою, а головним законом життя народу, і вона повинна писатися простою народною мовою, легко читатися простим народом, сприйматися однозначно, без жодних тлумачень. Будь-які ускладнення та неоднозначності тексту Конституції неодмінно матимуть наслідком збій функціональності влади і працюватимуть проти інтересів народу.

Яка роль президента?

У сучасному світі для кожного народу життєво важливо мати інструмент швидкого реагування на зовнішні та внутрішні загрози, потужно і миттєво від-

повідуючи єдиною інформаційною, економічною і військовою дією, невідкладно і вигідно змінюючи господарство та гуманітарну сферу суспільства з єдиною метою, — щоб добробут і захищеність громадян зростали, принаймні не погіршувалися. Відповідальність такого суспільного інструмента мусить бути найвищою і персоналізованою. Ідеться про посаду президента, яка в інформаційному, глобалізованому світі повинна тяжити до монархії пропорційно зростанню загроз, що надходять зі світу. Якщо парламент обмежити лише створенням законів, ніхто вже не повірить у байки про узурпацію влади президентом, адже він матиме владу для виконання головних функцій держави і персонально відповідатиме за відчутний результат — добробут і безпеку суспільства. Ця відповідальність повинна бути найвищою, її має визначити закон. Щоб виконати функцію єдиного персоналізованого центру прийняття швидких і життєво важливих для суспільства рішень, президент повинен повністю відповідати за формування і дії уряду, одноосібно і тому відповідально призначати та звільняти чиновників правосуддя і судей та представляти державу у стосунках зі світом. Президент має володіти даром ідеолога державності та виразника мети громадянського суспільства.

Яка роль уряду?

Уряд як виконавча влада мусить бути абсолютно аполітичним, суто функціональним інструментом досягнення універсальної мети суспільства — зростаючого добробуту і захищеності населення держави. Зміна та вдосконалення уряду може здійснюватися лише шляхом призначення ефективніших чиновників. Уряд керується законами та універсальною потребою суспільства в захищеності й зростаючому добробуті та виконує настанови і розпорядження президента. Голова уряду поза політикою і виконує функції менеджера, який організовує діяльність чиновництва, затверджує державний бюджет та персонально відповідальний за ощадне його використання винятково на досягнення мети суспільства. Платня чиновників уряду не може бути вищою за середню платню в суспільстві й повинна зростати в порядку, встановленому законом, пропорційно зростанню добробуту і захищеності громадян.

Яка роль правосуддя?

Правосуддя повинно чинити лише волю закону. Суддя не може призначатися колективним рішенням, тобто безвідповідально. Призначення судді відбувається лише під персональну відповідальність президента. Він же

має право і зобов'язання особисто і невідкладно виправити помилку — негайно звільнити недостойного суддю чи іншого чиновника правопорядку. Прокуратура є зайвою структурою, невідповідною принципу функціональності держави. Порушники закону повинні звинувачуватися іменем народу рівними між собою народними захисниками права — прокурорами, яких призначає президент. Ієрархія прокурорів позбавлена сенсу і шкідлива для їхньої незалежності, а їхня кількість повинна забезпечувати потреби судів пропорційно кількості адвокатів. Адвокатів призначає президент аналогічно із призначенням прокурорів. Кожен громадянин повинен мати право захищати себе і членів своєї родини в суді особисто, а також додатково скористатися послугами адвоката, оплачуваними з державної скарбниці тільки для осіб з доходом, нижчим від середньостатистичного у державі.

Яка роль освіти та інформації?

Народна демократія починається і завершується на питанні освіти та інформації. Якщо інформацію повністю контролює приватний власник засобів її поширення, а освіту контролює водночас парламент, уряд і зовнішні грантодавці — народна демократія неможлива. Весь інформаційний простір і засоби поширення інформації повинні постійно контролювати громадські організації на предмет сприяння народній демократії з правом невідкладно припиняти порушення в порядку, визначеному законом. Освіта має на меті виховання і навчання активного громадянина, здатного підтримувати народну демократію з метою досягнення успіху, добробуту, свободи і безпеки на батьківщині. В умовах глобалізації суспільство передовсім захищає систему освіти та інформаційний простір, щоб не дозволити зовнішньої експлуатації свого демографічного та інтелектуального потенціалу та корупцію вищої влади. Саме в цих галузях суспільства відбувається боротьба інтересів держав, захищаються добробут і самотність громадян. Без активної народної демократії, передовсім через домагання зміцнення захисних функцій держави, сама держава з цим впоратися не зможе. Бо держава дуже вразлива до зовнішніх фінансово-інформаційних впливів. Корупція відбувається тільки з метою здачі основ ідентичності та інформаційного простору, відтак створення умов зовнішньої фінансової залежності. Всі інші види корупції є похідними і другорядними. Народна демократія не зможе подолати корупцію державної машини, не захищаючи інформаційний простір,

освіту і фінанси держави від зовнішнього впливу. Звісно, це має бути народна демократія вищого кваліфікаційного рівня — системно діючі громадські організації та партії.

Яка роль громадської організації та політичної партії?

Громадська організація не може мати іншої мети, аніж досягнення мети суспільства — зростаючого добробуту, свободи і захищеності життя громадян. Організація ретельно слідкує за станом функціональності держави і мобілізує суспільство для підтримувannya високої здатності державної машини задовольняти потреби суспільства та громадян. Партія — це та ж громадська організація, яка виконує місію народної демократії більш фахово, постійно і в перспективі позитивного розвитку та вдосконалення мети суспільства. Партії започатковуються як громадські рухи народної демократії, розвиваючись до вищого фахового рівня громадської діяльності. Якби не світова мода на партійну політику, без партій можна було б обійтися. Сучасні партії повинні позбутися засадничо помилкових амбіцій здобуття влади з метою виконання програм в умовах сталої політичної системи влади. Справжня, корисна для суспільства роль партій — підготовка і просування у виборні та урядові структури кваліфікованих і совісних громадян-особистостей, здатних якнайкраще виконувати роль депутата і урядника та розуміють роботу єдиного державного організму. Якщо партія не змогла виправдати сподівання суспільства або не реалізувала програмні зобов'язання, вона де-факто завжди опускається до рівня пересічної громадської організації або припиняє діяльність.

Яка роль громадянина?

Ніхто не може змусити громадянина взірцево дотримуватися Конституції, законів і здійснювати чин народної демократії. Він повинен робити це добровільно, особисто для себе і водночас для всіх, якщо хоче мати змогу заробити на ресурс якісного добробуту, бути духовно вільним, щасливим і захищеним. Чин народної демократії — це розуміння функцій держави, пропозиція вдосконалення цієї функції особистою ідеєю та підтримкою акцій громадських організацій з метою реалізації проєктів вдосконалення функціональності держави. Дуже важливо, щоб суспільство передавало виборній владі й державі не повноваження, а функціональні завдання, маючи впливати передовсім на функції державної машини.

P. S. Українське суспільство, на жаль, не готове зрозуміти життєву важливість справжньої народної демократії і тим паче не може саме так організуватися. Чимало з нас не дочитає цей текст до кінця або сприйме як фантазію автора. А дехто зрозуміє і по-справжньому перейметься ідеєю зміни політичної системи з допомогою народної демократії. Це означатиме, що державницька просвіта потрібна українцям і дасть свої плоди.

“Крізь чорні намули брехні,
Я знаю, зійдуть правди квіти”.
Й. Дудка

Василь ВАСКАН,
член НСПУ, заслужений працівник культури України

Сценарії добра

Якщо прагнути залишити письмові свідчення про людей незвичайної долі і таланту, то мушу визнати, що не встигаю часом за плином подій. А порядних людей у житті зустрів чимало, і вони варті не одного рядочка в часописі чи книжці. Тож намагаюся надолужити згаяне, щоб доповнити галерею своїх героїв, поки вони самі можуть оцінити те, що вдалося вихопити з життя, і обігріти побачене добрим і свіжим словом.

Отож нині слово про Остапа Савчука — заслуженого діяча мистецтв України, лауреата обласної літературно-мистецької премії ім. Сидора Воробкевича, художнього керівника обласної філармонії, голову обласного об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка.

Він зійшов на буковинський мистецький небосхил впевнено і природно. Таких не треба тягти. Такі не пробиваються ліктами, а входять у двері, які потім не зачиняються, бо такі потрібні всім і завжди.

Їх не помічають, коли вони є, і катастрофічно не вистачає, коли вони відсутні чи вже нема.

Остап Савчук у культурному житті краю посідає своє, видне і запатентоване місце режисури добра. Природна інтелігентність, настояна на кіцманських традиціях і правилах духовності, вигідно виділяють його у будь-якому рядку культурної президії в самий центр, і це вже потім його незмінне “Будьмо! Жиймо!” завершує будь-яке свято, яке без нього, Остапа Васильовича, могло й не відбутися.

Згадую свій творчий вечір у філармонії. Безліч великих і малих проблем, якими довелося перейматися, ніби віпрнули в чудово зрежисоване свято. Він, Савчук, слухав мої міркування про цей вечір, про учасників, запрошених гостей, елементи дійства, приємно, але таємниче усміхався, а в глибині добрих, розумних і лагідних очей блискотіло живим вогником те, що потім зійшло на сцену, заговорило, заспівало, зацвіло. Він талановито скоординував через оригінальний сценарій і чудову ведучу, артистку Марію Фантух виступи яскравих виконавців творів автора. Лунали естрадні, камерні пісні, співали хори й ансамблі, дарували пісні солісти, звучала поезія автора. Майже чотири години спілкування з переповненою залого прихильників творчості не лише автора, а й режисе-

ра, заслуженого діяча мистецтв України Остапа Савчука. Глядач приходить насолодитися дійством, і його чинить справжній маестро, прекрасний режисер, тонкий знавець не лише сценічної класики, а й таємниць жанру і буковинської мистецької школи.

Таких щасливців, яким у той вечір був я, в Чернівцях і на Буковині багато, бо сценарії оригінальних мистецьких свят, приурочені творчим людям, котрі вносять свою лепту в скарбницю буковинської культури, її оригінальних традицій, — то плід праці Остапа Савчука.

Або такий момент. Народжувалася книжка пісень композитора й виконавця, заслуженого артиста України Івана Дерди на слова автора цих рядків “Невмируща моя Україна”, що містить десять пісень па-

тріотичного звучання. Остап Савчук пише вступне слово разом із народним артистом України, лауреатом Шевченківської премії Андрієм Кушніренком і академіком Костянтином Поповичем. Він розробляє сценарій і організовує презентацію пісень у Будинку письменників України.

Завдяки його організаторському і мистецькому таланту теплого квітневого вечора у позолоченій залі НСПУ в присутності еліти українського письменства на вулиці Банковій, навпроти президентського палацу, зазвучали твори буковинських авторів.

Не забулася й ще одна подія міжнародного значення. 2006 року спільними зусиллями культурологічних товариств Буковини і Молдови розроблений проект увіковічення в українських громадах сусідньої держави славетних українців. Уряд Молдови присвоїв ліцею в селі Унгрі Окницького району ім'я Ольги Кобилянської.

Ухвалено рішення відкрити в селі, де мешкає 99 % етнічних українців, музей О. Кобилянської, встановити пам'ятну стелу та погруддя Гірської Орлиці.

Товариство української культури Молдови звернулося до обласного відділення товариства “Україна—Молдова” з проханням надати допомогу, оскільки Чернівці — центр літературної спадщини славетної письменниці.

Остап Савчук, який шойно став до виконання обов'язків начальника управління культури облдержадміністрації, негайно підписав розпорядження, згідно з яким

розроблені конкретні, дієві заходи. Усе враховано, залучені необхідні творчі, науко-дослідні організації й установи, тривали пошуки фінансових і матеріальних ресурсів.

За неповні два місяці все виконали. У грудні 2006 року на березі Дністра, в центрі села Унгрі відбулося грандіозне свято, де урочисто відкрили музей, в організації якого велику роботу виконав директор музею О. Кобилянської в Чернівцях письменник, заслужений працівник культури України Володимир Вознюк, стелу і погруддя виготовив і встановив член НСХУ Дмитро Горшковський. Делегацію області на всіх заходах у братній державі очолював Остап Савчук, людина справи, відповідальності і високого художнього смаку.

А скільки цікавих, неординарних заходів на його рахунок як голови обласної “Просвіти”. Він і найактивніші просвітняні завжди там, де вшановують видатних українців, де йдеться про утвердження рідної української мови, народних звичаїв і традицій, де підтримують національну ідею, все наше рідне, українське. Тож закономірно, що він серед найактивніших членів “Просвіти” нагороджений найвищою її нагородою медаллю “Будівничий України”.

Це лише кілька штрихів до життєвого і творчого портрета Остапа Васильовича Савчука. Він не уявляє себе без улюбленої роботи, без рідних, друзів. Пройдено і пережито немало здобутків і, на жаль, непоправні втрати. Та нині особлива дата в календарі його життя, яке прикрашає своєю доброю душею, відкриваючи її людям, яких любить, поважає і шанує. І люди цінують його талант, власний сценарій життя буковинського інтелігента.

Р. С. Обережок щирих поздоровлень і побажань з нагоди 70-річчя Остапові Васильовичу САВЧУКУ, отаманові буковинських просвітян, засилають одностудії по українській ідеї, соратники у справах, друзі по духу. Хай Бог дає здоров'я, наснаги, одержимості на довгому життєвому шляху. Многая літа! Будьмо! Жиймо! Творімо!

Людмила РОМЕН,
член НСПУ, лауреат літературних премій імені Олександра Олеся та Анатолія Погрібного

Будуймо собори душ!

Голова журі конкурсу Л. Ромен та донька Й. Дудки Н. Карпенко нагороджують юну переможницю

Ім'я Йосипа Михайловича Дудки — українського поета, палкого патріота України, Вчителя з великої літери знане не лише на Роменщині, а й далеко за межами України. Замовчуваний за життя, таврований і гнаний, без доступу до видань і творчої самореалізації, залишався і залишається світлом правди і безмежної любові до життя, до рідних берегів Сули, до краю, до України!

Ціною самопожертви, попри всі земні страждання, що випали на його долю, він щохвилини працював над словом, і тим словом проклав нам дорогу до нас.

...болочу тривогу за нашу дорогу,
За батьківське поле, за рідні долини,
За прапор, за квітку, за кетяг калини,
За кожен твій подих,
За рідного слова красу повнозвук —
У серці нестиму і щастя, і мук.

І те його слово оживається живлющою силою, що дає рости молодому пагінню.

Ради життя, ради обнови —
Пильнуй, пильнуй!.. Підвобч чимдуж
На світлх витоках любові —
Собори світлх, чесних душ!..

Через 100 років після його народження творча інтелігенція, просвітяни Сумщини спільно з Роменською районною державною адміністрацією для учнівської молоді започаткували літературний конкурс імені Йосипа Дудки “Собори душ”.

До Дня Соборності відбулося нагородження учасників першого конкурсу — близько 30 дітей — учнів загальноосвітніх навчальних закладів району з Миколаївки, Перекопівки, Бобрика, Гаїв, Пустовітківки, Перехрестівки, Андріяшівки, Анастасівки, Великих Бубнів, Погожої Криниці, Смілого та Хмелова.

Голова журі поетеса Людмила Ромен, підсумовуючи конкурс, відзначила високий рівень дитячих робіт, їхній глибокий зміст, патріотичну налаштованість і духо-

вну єдність у любові до родини, народу та України.

Твори переможців першого конкурсу, що відбувся у листопаді-грудні 2016 року, подано на сторінках збірника “Наші собори душ”. Чимало юних обдаровань подали свої твори, чим порадували членів журі.

Діти сучасної України дуже подорослішали. Тема війни, людських страждань, розірваних, розкиданих доль, втрати рідних і близьких є головними переживаннями авторів.

“Я ще юна дівчина. Та вже вмію люби-

ти і ненавидіти. Люблю свій край, рідну землю, свою сім'ю, друзів, школу.. А ненавиджу війну. Тепер я знаю, скільки горя й страждання вона приносить людям. Вірю, що настане час, коли всі люди на планеті об'єднаються в боротьбі зі злом і переможуть. На Землі запанує мир, любов і добро!” Так пише Тетяна Загорюлько, учениця Анастасівської школи.

Вірш “Яблуневий цвіт” Людмили Рябенської — болючий, шемливий, художньо-образний — розчулює до глибини душі. Син загинув... Повернувся до матері на весні яблуневим цвітом...

Син обіймав її зеленим листям,
І вітром шепотів: “Я повернувся...
Чого ж ти плачеш, мамо? Час бо пізній,
Йди-но спати. Я тобі приснюсь...”

Чудові поезії сестер Гвоздецьких — Альбіни та Каріни. Порадували своїми творами Денис Кондратенко, Катерина Мельник, Каріна Герашенко, Антоніна Овчаренко, Крістіна Черненко, Денис Москаленко. Заслужують на увагу і прозові твори.

Учасників зібрання та юних конкурсантів також привітала заступник голови журі літературного конкурсу, голова Роменської районної ради ветеранів, донька поета Йосипа Дудки Надія Карпенко.

Переможцями конкурсу стали **Альбіна Гвоздецька** (2 клас, Миколаївська ЗОШ) та **Антоніна Овчаренко** (9 клас, Перехрестівська ЗОШ).

Дітям вручили Дипломи конкурсу, збірку поезій і прози Йосипа Дудки “Поклик дороги” та шойно виданий збірник “Наші собори душ”, до якого увійшли твори переможців конкурсу.

Окрасою свята стали пісні у виконанні учнів Великобунівської дитячої музичної школи Назара Плужника і Ліни Панченко (викладач О. В. Перешивайло), учениці Бобрицької дитячої музичної школи Владислави Юрченко (викладач Н. В. Гречана) та читання юними конкурсантами власних творів.

Крізь чорні намули брехні,
Я знаю, зійдуть правди квіти.
(Й. Дудка)

Виростають юні патріотичні **українці**, єдині соборністю душ у любові до рідної землі, до миру над блакитнооким небом України!

І хай там що — хоч камені, хоч град
На нашу землю падають із неба,
За будь-яку ціну нам дуже треба
На камені свій виростити сад!
(Євгенія Барановська)

Тож хай справджуються всі мрії і сподівання наших дітей!

На завершення зібрання учасники пройшли святковою ходою та поклали квіти до пам'ятника Т. Г. Шевченка у м. Ромни.

Маргарита ДОВГАНЬ
Фото Сергія БОРИСОВСЬКОГО

Не проста бесіда

Юрист і правознавець, війн АТО родом із Шевченківського краю **Василь Старик** воював із 2014 року! Вже відвоювався. Радіє мене серйозною бесідою. За короткий час багато зроблено для створення наших Збройних сил. На час, як москаль напав, було в нас у бойових підрозділах лише 5 тисяч людей. Хоча офіційно — для статистичної показухи — писали 180 тис. І за два роки в Україні нарешті створили і творять сучасну боєздатну армію.

Із паном Василем спілкуємося біля кабінету лікаря Ігоря Станіславовича Савки, начальника клініки ушкоджень. Василь привів до нього свою маму з проблемою колін, а Ігор Станіславович нікому не відмовляє, коли треба, навіть ночує у шпиталі.

Бесідуючи з Василем, бачу, як до палати навпроти завізять хлопця, на якого чекаю, про якого почувала ще восени...

Мужний син Львівщини

Не встигла вийти з території шпиталю, як почувала, що серед поранених привезли хлопця без ніг, без руки, сліпого...

Заходжу до 8 палати травматології, до нього, до **Романа Максимця**, хлопця зі Львівщини, з села Давидів Пустомитівського району. На ліжку і біля ліжка на підлозі деталі першого протеза — така собі шпитальна екзотика.

Були протезисти з Італії, чи їде туди Роман? А він жартує: нема керосину на літак... Перші протези, може, наші зроблять... Нижче лікті немає правої руки, ампутована стопа лівої ноги, правої немає вище коліна, ліве око зовсім не бачить...

Роман просить наблизитися до нього — зблизька правим оком трохи бачить. Його зберегли Романові лікарі клініки Філатова в Одесі. Вкотре згадується Мар’їнка. Саме там, на позиції, потрапив під обстріл, поранений міною, що вибухнула. Далі нічого не пам’ятає. Це вже потім воїну батальйону “Донбас—Україна” розповіли про першу допомогу медиків “Альфи” (так зветься військова контррозвідка), тоді потрапив до польового шпиталю у Кураховому, потім — у Дніпро,

Не відступає клята війна!

в Одесу, тепер — у Києві. Весь цей час був у комі.

Обличчя Романа подзюбане порохом, у темних плямах. Худесенький. Але з обличчя не сходить усмішка, постійно жартує. Волонтери каву принесли. На життєдайний аромат зібралися хлопці — сусіди по палаті. А Романові знов телефонують. Мама! Сповіщає, що хтось із рідні збирається до нього у столицю...

Минув час, нині Роман уже в Ірпені, у новому реабілітаційному центрі шпиталю. Там більше простору. Більше досконалої реабілітаційної техніки, візочків. У палаті їх лише двоє. Мамі сказав, щоб поки не приїжджала, мовляв, нема сенсу. А насправді я здогадуюся, чого Роман не хоче, щоб мама приїжджала. Аби серце їй не обірвалося.

“З семи років — колгоспник”

Романів сусіда навпроти — **Михайло Кучер** — має з ногами проблеми. Вони у залізках. Він із Миронівського району на Київщині, з Малого Букрина родом.

Михайло оповідає: батьки були колгоспниками, і він із семи років у колгоспі працював! Палички заробляв. А тепер, коли “голова теперішнього москоського колгоспу” посунав на землі непокірних українців, пішов Михайло на війну. На полігоні “Десна” вивчився на сержанта, став навідником-оператором бойової машини піхоти-2 (БМП-2). У січні 2015 року молодий сержант 93-ї окремої механізованої піхотної бригади зустрівся з ворогом. Перший бій в Опитному... “Але на цьому — крапка... — якимось жорстко сказав Михайло і замкнувся, а по паузі продовжив: — У мене був друг — афганець. Казав, що набачився там страшного, але такого, як тут, тепер, не було — суцільна підлота і найновіша убивча техніка”.

Мене якось привітав кримчанин Ігор, нині полтавець! Прочитав мені у телефонну трубку Шевченковий “Садок вишневий коло хати...” А тоді сказав: “У мене була прабабуся Анна, вчителька. З “Кобзарем” не розставалася. Це я від неї такий”.

Міцне коріння у нашого народу.

Підлікувався — і знову на військову службу

Мої співрозмовники **Віктор і Люба Батішеви**.

Віктор народжений у Забайкаллі, у тайзі. Давня трагічна історія багатьох українських родин...

А в недавньому минулому — кіборг, захисник Донецького аеропорту. На захист України став 20 серпня 2014 року. “Батя” — його позивний у 93-й бригаді. Скажений мінометний обстріл 18 січня 2015 року і тяжка контузія. Німецькою броньованою машиною (МАН) вивезли Віктора з-під обстрілу, а тоді літаком — до Дніпра, потім до Києва. Довго лікувався. Прозрів. Почув. У голові посвіжішало. Знов пішов на військову службу. Але цього разу став водієм. Відвозив загиблих бійців на їхні малі батьківщини. Щемливі спілкування з рідними. Сумні поховальні процесії. Дотепер не може забути похорон у Гоголеві молодого мужнього бійця Андрія Тапіхи... Незабутньо, як під Бучею ховали Сашка з позивним “Знахар”, який знався на медицині, у бойових умовах умів ма-

Михайло Яценко

сажами лікувати спину, руки солдатам. У Кривому Розі зібралось багато людей, коли Віктор привіз туди видатного командира “Яву”... Цілий мартиролог викарбувався у душі Віктора Батішева.

Зі здоров’ям знов негаразди. І ось він тут, у палаті неврології. І з обіцянками учасникам АТО земельними ділянками є проблеми. Ходить і ходить Віктор Батішев у рідному краї, який відстоював у боях, по чиновницьких кабінетах за своїм же. Доки це буде?

Сергій Шихт з Умані

У 17-й палаті неврології познайомилася з молодшим сержантом 81-ї аеромобільної десантної бригади ЗСУ 28-літнім **Сергієм Шихтом**. Хвалиться, що у діда було аж 16 братів і сестер. Думаю, тому і вистояв рід у роки Голодомору. А нині Сергій Шихт живе і працює в Умані. Він автослюсар. Війна перервала мирну працю. В армії з березня 2015-го. Саме на День незалежності

Роман Скрипник

ті (2016 р.) бандити влаштували обстріл під Авдіївкою. Далі Сергій нічого не пам’ятає. Був при смерті, довгий час у комі. “Лікарі і мама своїми молитвами порятували. Тепер загострення із серцем, але це не катастрофа”, — стверджує Сергій.

Лента за лентою...

При знайомстві згадалася повстанська пісня: “Лента за лентою набой подавай...” У мирний час **Олександр Ярмолук** був пожежником. На фронті став кулеметником. Із доброзичливим гумором присвоїв йому побратими позивний “Малюк”. Так ось цей “Малюк”, солдат 72-ї окремої механізованої бригади ЗСУ, киянин, на бойовій лінії безперервно заряджав патрони. Раптом нестерпний біль у долоні, до запаморочення...

І ось я бесідую з Олександром у шпиталі. Руку вже прооперували.

З початку 2017 року Олександр знову на фронті.

Не відступає клята війна!

При виході з неврології зустрічаюся з синьооком хлопцем, котрий вийшов подихати свіжим повітрям. Морський піхотинець **Михайло Яценко** тут лише тиждень. Через яку біду потрапив з фронту у неврологію? Відмовили руки. Не діють. Можливо, тому, що піднімав великі вантажі...

А тут іще один хлопець **Роман Скрипник** із Чернівців, молодий інженер-механік, у нього хворий хребет.

Тепер хлопці під опікою нейрохірургів...

Нашу бесіду перервали сирени швидких. Дві проїхали до хірургії, а три зупинилися коло відділення нейрохірургії. І почали санітарні заносити “свіженьких”...

Не відступає клята війна!

Радосте, перебувай із ними

Не забувають мене мої нові друзі, навідують, телефонують. Якось до нас завітав колега і друг моєї донечки Каті, художник і музикант, війн АТО **Вадим Шевчук**. Рік воював. Не зачерствів, не огрубів. Такий же просвітлений і добрий, делікатний тато. Слухали його ліру. Все як було. Хіба що більше часу хочеться Вадиму бувати з природою наодинці, в степу, у лісі...

Згадали принагідно спільного знайомого АТОВця — корейця Андрія. Передала вітання від **Вадима Андрієві Нагаю** до Луцька. Андрій весь у хатніх клопотах. Поки живе на пенсію. Роботи у хаті вистачає. А ще старший 28-літній син вже подарував онуків — теж радісний хлопціт.

Несподівана вісточка-вітання від Софійки Корейко з Рівненщини: “Брата Юрка (я писала про нього) в хаті не втримати, все по друзях ходить. Без палички!” Мені згадалося — коли вперше бачила безпомічне скалічене смертоносним залізом тіло юнака на шпитальному ліжку, не вірилось, що встане! Сестра місяцями була коло братика, лікарі дива творили. І ось Юрко ожив. Навіть бігає! Правда, днями ще одну операцію буде **Юркові Корейку** робити німецький лікар. Спеціально для цього приїжджає до нас!

Озвася до мене чарівний юний воїн **Сергієко Ільницький** із Миколаєва. Сповістив, що став срібним призером із плавання на параолімпійських (він не має однієї ноги) змаганнях в Україні! Спорт і навчання у Київському національному університеті ім. Т. Г. Шевченка нині головні пріоритети 20-літнього героя. Пишу про нього і бачу поруч із Сергієм його Оксаночку, дружину. Шкільна дружба, скріплена страшним випробуванням — війною, стала великим коханням!

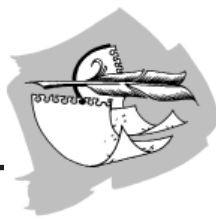
Десь там, у небесних просторах над Україною має вічно палахкотіти велика свіча чи незгадана зірка вдячності мамам і дружинам наших солдатів!

Почула я і сильний голос **Сергієка Бабського** з Коростеня, того самого, який колись страшенно обгорів на війні, лікувався в Україні, а ще півроку в Америці! Сергієко — інженер. Знається на гранітах. Працює на солідній посаді. В родині все гаразд.

Дзвінки від мамі добровольця **Руслана Мураєва** Валентини, мамі **Сергієка Перепелиці** Наталі, ще і ще привітання від моїх онуків-воїнів — переважно з добрими новинами, просто гріють душу. Подолавши тяжкі випробування, вони впевнено йдуть дорогою Життя. Радосте, перебувай із ними!

Роман Максимець та Михайло Кучер

100-річчю подій Української революції 1917—1921 років і 25-річчю Незалежності України присвячується

Якось у казармі з'явився черговий офіцер і чоботом ударив у середину портрета царя Миколи II, що на весь зріст стоїть у золоченій рамі між двома великими вікнами. Брязнуло і посипалося розбите скло. Показуючи рукою на розбитий портрет, він сповістив:

— Цей владика вже не царствує, в Петербурзі іде революція. Цар Микола зрікся престолу, його і всю сім'ю арештували.

Впав нарешті гнилий царат Московської імперії в березні 1917 року, від першого ж стусана складеного з українців Волинського полку в Петрограді.

А війна триває. Навчальна команда, як більшо на оці, щоденно на полі, по пояс у снігу. На найближчу неділю всі лаштуються на маніфестацію з червоними прапорами. Українські ж офіцери сформували цілий батальйон з українців і хочуть вийти на цю ходу з портретом Т. Г. Шевченка, а образу немає. Пасувало б сліпому око, та де його взяти. Знайшли десь обкладинку з цигарок, на якій була невелика мальована парсуна Тараса Шевченка в шапці і кожусі, принесли до Івана Харченка:

— Ти постарайся! Треба встигнути до виправ на демонстрацію намалювати на ватманському листі збільшену копію.

На маніфестації український батальйон ішов під жовто-блакитним прапором, несли спереду портрет Т. Г. Шевченка. Гордія, дивлячись на нього, перемовлялися між собою:

— То Родзянко.

— Нет, то Тарас Бульба.

Хоч земля, сповита білою казкою снігів, ще спочиває в безжурному сні, хоч твердий лід, як і раніш, сковає річки й озера, але в повітрі повіяло чимось юним, радісним, новим. Весна ще далеченько, та вірні її вісники вже гомонять про те, що скоро-скоро вона прийде... Прийде прекрасна й молода і змінить навколишній світ. Легкі, ледве вловимі подихи теплового вітру пробігають полями й долинами, а від помаху їх прозорих крил снігова кора стає пухкою; небо привітніше синіє, та й сонце рідше ховається за хмари.

Горобці перші дістали звістку, що чарівниця наближається, і радості цим метушливим, перемерзлим і зголоднілим створінням немає меж. Скоро задзвенять струмки, зашумлять ріки, і земля прокинеться від зимового сну.

У Петербурзі — тимчасовий уряд з поміщиків та капіталістів на чолі з Керенським. Він бажає довести війну до переможного кінця, вимагає на фронт живої сили, з запасних полків ідуть маршові роти. Росія свято виконує свій союзницький договір із Францією. В Актарську на черзі також маршові роти з молодих новобранців, але офіцерам не на часі на “гарматне м'ясо”, особливо українцям, бо знають, що у Києві є вже своя, українська влада!

Лідер націоналістів М. Міхновський на другий же день після Лютневої революції в Росії організував Українську Центральну Раду (УЦР), яка мала перебрати на себе всю повноту влади в Україні. Але згодом провід у ній захопила еліта драгоманівців, орієнтована на “московських братів-соціалістів”. Тоді він кинувся організовувати збройні си-

Уривки з історичного документального роману Олександра Ветрова «На скрижалях долі»

ли України, сподіваючись, що вояцтво примусить Українську Центральну Раду будувати Самостійну Україну, а не придаток Московії.

У Києві 29 березня 1917 року М. Міхновський заснував “Військовий клуб ім. Гетьмана П. Полуботка”. Незважаючи на спротив російської адміністрації, клуб зорганізував полк ім. Б. Хмельницького силою в 3574 багнети з вояків-українців Київської залози. А в Чернігові — полк ім. П. Дорошенка, згодом по всій Україні селянську кількатисячну міліцію “Вільне козацтво”, а на німецькому фронті стихійно почали організовуватися українські військові частини.

Тим часом українські політичні партії та громадські організації 17 квітня 1917 року у Києві скликали Всеукраїнський Національний Конгрес. Понад 1500 делегатів єдиномудно підтримали Українську Центральну Раду і проголосили її найвищою владою в Україні. До нової Української Центральної Ради обрали

на УЦР з обуренням за її жебрання прав України у Росії. Ставилися вимоги: “Негайно українізувати школи та адміністрацію, очистити Україну від зайд москалів, розподілити великі землеволодіння і віддати їх у вічну приватну власність селянам, негайно проголосити державну самостійність України”.

Ешелон поспішає на фронт. Солдати в новому обмундированні в теплушках з розчиненими дверима горлають пісень. По обидва боки залізниці людно в степу, почалися жнива. Селяни на своїх нивах жнуть озимий хліб, махають руками, вітають солдатів, хто як може, гукають услід:

— Бажаємо щастя та живими повернутися додому!

Деякі з жінок плачуть. Під вечір прибули до Воронежа, обідають на пересильному пункті за столами з дошок, перед обідом і після нього співають молитви.

Другого дня під'їжджають до Києва. Здалеку Іванові видно золотий верх дзвіниці Киє-

Як частина гарнізону Києва, вояки полку ім. Т. Шевченка охороняють різні об'єкти й установи. Несучи службу в будинку центральної контори телеграфу, Іван вночі в газеті “Воля” наткнувся на допис з м. Кам'янки Чигиринського повіту. У ньому розповідається про проведення в містечку 20 липня 1917 року “великого національно-культурного свята” з приводу “офіційного відкриття” товариства “Просвіта”. Хоча, зауважує автор статті, новостворена організація “лічить всього кілька тижнів, але вже має коло двохсот членів, чималі кошти, зорганізувався вже при ній добрий хор, два оркестри — духовий і струнний, театральний та лекційний кружки, влаштовується бібліотека й читальні. Було вже кілька вистав, прилюдних читань та лекцій про сучасні події...”. Автор відзначає: “Цікаво зазначити, що коли чутка про заснування у нас “Просвіти” розійшлась скрізь, щиро відгукнулися на це добре діло й почали записуватися у члени “своєї” “Просвіти” й засилати до неї грішми й книжками свою посильну допомогу”. До діяльності товариства прихильно поставився місцевий поміщик Давидов, “допомагаючи йому матеріально”. У ході свята в Кам'янці проведено благодійний обід, на якому виручено було 275 крб. Половину цих коштів було використано “на користь “Просвіти”, а іншу — надіслано до Української Центральної Ради”.

17 жовтня 1917 року в Чигирині зібрався перший з'їзд Вільного Козацтва, який політику Української Центральної Ради засудив дуже гостро і вимагає від неї в категоричній формі: “Вигнати всіх москалів з України й нарешті організувати українську армію!”.

Незважаючи на заборону з Росії і на спроби спровокувати безпорядки в українській столиці, щоб силою розігнати прибулих делегатів, у Києві все ж відбувся 2-й всеукраїнський військовий з'їзд. 2500 делегатів від 2500000 зукраїнізованих фронтовиків налаштовані розпалено і рішуче, гострим тоном ганять Українську Центральну Раду за москвофільську політику і ще категоричніше повторюють до неї вимогу: “Негайно почати створювати українську армію і флот!”. А деякі оратори навіть називають Українську Центральну Раду “національними зрадниками” і домагаються негайно відокремитися від Московщини!

Розписала вся київська преса: “Бойовий дух делегатів “загрозовий, шовіністичний”... Московський комендант Києва полковник В. Оберучев написав: “Серед делегатів з'їзду панував шовіністичний напрям; домагалися, щоб українське військо вигнало “кацапів” з України”.

Щосили кинулися гасити український шовінізм, загрозовий для північного “брата”, налякані соціалісти В. Виниченко, М. Грушевський, М. Порш, доводили розпучливо:

— Україні війська не треба, бо приходить доба соціалізму, а москвини — наші брати, які допоможуть нам закріпити “здобутки революції”.

2 листопада 1917 року, втрапивши терпець, не звертаючи увагу на промосковську Українську Центральну Раду, Третій Український Військовий З'їзд, взявшись за зброю, витурив московську владу з Києва. На низах у повітах цю зміну майже не відчували. І повітові комісари, і міліція залишилися незмінними, тільки тепер вони повинні були підпорядковуватися вже Українській Центральній Раді.

Буває, потрапляє Іван у каравул і до Педагогічного музею, де міститься Українська Центральна Рада. Доводиться бачити професора, голову Центральної Ради Михайла Грушевського з білою розкішною бородою, українського письменника, очільника Генерального секретаріату Володимира Винниченка, військового міністра УНР, генерального секретаря військових справ Симона Петлюру в студентському картузі та інших. Щоденно бачить кореспондентів різних мастей, також дипломатів, купців та інших ділових людей.

Одного вечора стояв Іван у наряді. З сусіднього кабінету вийшов Михайло Грушевський, одягаючи на ходу пальто. Застібаючи гудзики, зупинився біля Івана і поцікавився:

— Звідки, служивий, родом будете?

Той відповів:

— З Чигиринського повіту, з села Вербівки, що біля Кам'янки.

— О! Землячок! — Погладивши свою розкішну білу бороду і поправляючи пенсне, розчулено промовив Грушевський:

— Мій рід веде свої корені з Чигиринщини. Дід Федір служив паламарем у Святотроїцькій церкві села Лубенців, а батько народився вже в Чигирині у 1830 році. А сам я колись бував у вашій Кам'янці ще молодим, будучи аспірантом у Київському університеті. Був там на запрошення свого троюрідного брата Григорія Миколайовича Грушевського, який учителював у Кам'янці. Влітку 1892 року хрестили в церкві його первістка, а мого племінника Сергія, а я був його хрещеним батьком.

Ще трохи вони побалакали про життя-буття, аж тут тривожно задеренчали скрізь телефони, Грушевського покликали до його кабінету, забігали хто знаходився в приміщенні. Іван почув із напіввідчинених дверей канцелярії балачку, що в російському Петербурзі відбувся більшовицький переворот...

7 листопада 1917 року збройним переворотом у Петрограді Тимчасовий Уряд було скинуто і владу захопили більшовики.

Козаки й старшина полку ім. Т. Шевченка

90% драгоманівців, які не поспішають змінювати по всій Україні московську адміністрацію на українську. Ця Українська Центральна Рада 23 червня своїм I Універсалом проголосила автономію України в складі Росії й обрала Генеральний Секретаріат.

Попри бажання Української Центральної Ради у Києві 18 травня 1917 року був скликаний I-й Український Військовий З'їзд. Понад 700 делегатів від армії й флоту поставили гостру вимогу: “Розпочати організацію української армії без оглядок на Росію!”

А лідер Української соціал-демократичної робітничої партії В. Винниченко повністю нейтралізував усе це у своєму збільшоченому виступі, заявивши:

— Не своїй армії нам, соціалістам-демократам, треба, а знищення всяких постійних армій. ... Українська демократія повинна в сей час добре пильнувати — українського мілітаризму не було і не повинно бути й далі.

Зібрав у Києві понад 2200 делегатів і Всеукраїнський Селянський З'їзд, учасники накиннулися

во-Печерської лаври. Ось і Дніпро, прогрімів міст під колесами вагонів. Ешелон зупинився на станції Київ. Поряд ще один ешелон, такий же повний з військовими, звідти гукають:

— Ми полк імені Т. Шевченка, а ви що за частина?

Отже, на фронт їх не повезли, прозвучала команда:

— З вагонів виграються!

Саратовський батальйон вливається у полк імені Т. Шевченка. І повели їх десь на край міста у Луцькі казарми. Вже там у місцевій газеті Івану на очі глянулися рядки з телеграми Київського губерньського комісара (датованої 8 липня 1917 року). Чигиринському повітовому комісару: “Давидов заявляє, що селяни Вербівки почали самовільно косити пшеницю. Прошу вжити заходів, повідомити. Губкомісар Суковкін”.

Тимчасовий уряд у Петрограді 16 липня визнав УЦР, і вона проголосила своїм II Універсалом про досягнуті домовленості. Тож в Україні існувало двовладдя: влада Тимчасового російського уряду і влада Української Центральної Ради.

Едуард ОВЧАРЕНКО

Леся Курбас — дослідження і таємниці

Музей театального, музичного та кіномистецтва України та Яра Мистецька Група (США) відкрили виставку “Курбас у Києві”, а в Національному центрі театального мистецтва ім. Леся Курбаса відбувся мистецький вечір “Під знаком Леся Курбаса”. Заходи приурочили до 130-річчя від дня народження видатного українського режисера.

Відкриття виставки “Курбас у Києві”

На відкритті виставки “Курбас у Києві” виступили Богдан Струтинський, голова Національної спілки театральних діячів України; Ірина Дробот, директор Музею театального, музичного та кіномистецтва України; Вірляна Ткач, художній керівник Ярої Мистецької Групи (США) та Тетяна Руденко, головний зберігач фондів Музею, які розповіли про внесок Леся Курбаса у розвиток українського та світового театру.

В експозиції представлені ескізи костюмів, які викликали захоплення публіки і мистецьких критиків, а також оригінальні й реконструйовані костюми, макети сценографії, афіші, режисерські примірники п'єс із нотатками Курбаса, ноти, документальні фотографії з вистав.

Виставка розпочинається розповіддю про роботу Леся Курбаса в Молодому театрі та розгортається довкола трьох його постановок у Мистецькому об'єднанні “Березіль”: “Газ” (1923), “Джиммі Хігінз” (1923) та “Макбет” (1924).

Кожен період творчості Курбаса відзначається інноваціями. Але саме на час праці у Мистецькому об'єднанні “Березіль” (1922—1926) припадає найбільший розквіт його творчості. Режисер починає переосмислювати фундаментальну логіку театального простору та представлення тіла на сцені. Курбас співпрацює із художником-авангардистом Вадимом Меллером, створюючи сценічні конструкції, які починають нагадувати скульптури чи навіть інсталяції, більше ніж театральні лаштунки.

Своїм головним завданням організатори ювілейної виставки вважають продемонструвати саме ті театральні модерні інновації, які репрезентують Курбаса як одного із митців при витоків мультимедійних течій у театрі та в мистецтві загалом, ставлять його в один ряд із найбільш знаними

авангардистами першої половини ХХ сторіччя.

Заходи зі вшанування видатного режисера продовжилися в Національному центрі театального мистецтва, що носить його ім'я.

“Наш Центр вивчає в чому Леся Курбас випереджав свій час. Коли ми дивимося на європейський театр ХХІ століття, то бачимо в ньому мову Курбаса. Сьогодні вивчення творчості митця вимагає нових підходів від наших театрознавців. Кожен наш дослідник одночасно теоретик і практик. Але наразі потрібно все більше переключатися з теорії на практику”, — зазначила заслужений діяч мистецтв України Неллі Корнієнко.

Директор видавництва “Смолоскип” Ростислав Семків презентував книжку “Леся Курбас і театр “Березіль”, що вийшла у

серії “Архів Розстріляного Відродження”. До цього унікального видання увійшли архівні документи, які висвітлюють складні перипетії театального життя “Березолю”, розкривають таємниці слідчої справи Леся Курбаса та його реабілітації. Також книжка містить численні фотоматеріали. Більшість документів оприлюднено вперше.

“Нове видання — це продовження великого проекту, що розпочався ще в діаспорний період нашого видавництва у 50-ті роки минулого століття. Крім численних перевидань книжки “Розстріляне відродження”, побачили світ видання забутих авторів. І не лише тих, хто був репресований, а й тих, чий імена з якихось причин вилучили з літературного процесу.

До першого тому “Архів Розстріляного Відродження” уві-

йшло сім карних справ українських письменників. Другий том складають понад 500 сторінок документів, пов'язаних з іменем Леся Курбаса. Перша частина книжки присвячена театру “Березіль”, друга — карній справі Л. Курбаса, а третя — реабілітації митця”, — розповів пан Ростислав.

А модератор вечора Олег Миколайчук розповів ще про одне видання, підготовлене Центром Курбаса — книжку “Таїна буття” — першу антологію української біографічної драми про великих українців, одна з п'єс якої “Гайдамаки. Інші” Олега Низовця пов'язана також із творчістю Леся Курбаса.

Дослідник Микола Шкарабан представив проект “Акторська школа Леся Курбаса від Молодого театру до “Березолю”. Пан Микола, який здійснив новітнє дослідження школи “Розумного Арлекіна” Л. Курбаса, розповів про акторський тренінг видатного режисера, ілюструючи відеопозаками з кіноролей “березильців”.

Президент студії “ВІАТЕЛ” Василь Вітер презентував документальний фільм “Перетворення” із серіалу “Гра долі”, в якому показана історія кохання Леся Курбаса і його дружини Валентини Чистякової.

Завершився вечір презентацією художнього фільму “Леся. Маленька драма”, створеного у Київському національному університеті театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого. Як відомо, у юності Леся Курбас ледь

Книжка “Леся Курбас і театр “Березиль”

не вмер від кулі в серці. Цей випадок став поштовхом до створення стрічки. У детективно-психологічній драмі переплелися любовна історія, в якій дійовою особою виступає Леся Курбас у ролі жандарма Михайла з “Украденого щастя” і реальна історія з пострілом та слідчим. Чи справді це була спроба самогубства, чи замах на Курбаса? Що сталося насправді, хто винен? Відповіді на ці запитання намагається знайти молодий режисер Маркіян Мірошніченко.

Модератор вечора Неда Нежданна зазначила, що цей фільм створений на волонтерських засадах, а його творці намагалися розгадати одну з таємниць життя видатного митця. Оскільки ж документальних свідчень про зображувані події зовсім мало, це розширило поле для творчої фантазії, а поштовхом до ідеї стала творчість Івана Франка.

**ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

АНОНС

9 березня 2017 року о 14.00 “Українська альтернатива” спільно з національно-патріотичними організаціями запрошує до пам'ятника Тарасу Шевченку для відзначення 203-ї річниці від дня його народження.

10 березня 2017 року о 18.00 ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка запрошує до Київського міського будинку вчителів на вечір вшанування пам'яті Кобзаря. Мистецька частина — за участю зразкового художнього колективу театру пісні “Ладоньки” (художній керівник С. Садовенко).

Оргкомітет

Засновник:
Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітнянської роботи

Надія КИР'ЯН

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosivity.org

http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ у ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Загальний наклад у березні — 20 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів.

При використанні наших публікацій

посилання на “Слово Прогресу”

обов'язкове.

Індекс газети

“Слово Прогресу” — 30617

Факт електронного декларування майна і доходів у світлі концепції чотирьох рівнів духовного розвитку людини

Степан ВОЛКОВЕЦЬКИЙ,
голова Івано-Франківського
об'єднання ВУТ “Просвіта”,
ім. Т. Шевченка, народний депу-
тат України І–ІІ скликань;
Володимир САБАДУХА,
канд. філос. наук, доцент, член
Правління Луганського об'єд-
нання ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Шевченка,
Луганськ—Івано-Франківськ

Що робити? Вічне питання. Чекати від “еліти” прозоріння й морального очищення — це виявляти дитячу наївність. Тримати їх при владі — це значить створювати умови для подальшої деградації України. Ці люди пограбували мільйони громадян, яким присягали вірно служити, довели їх до зuboжіння, а частину з них, здібних і енергійних, примусили шукати крашу долю за кордоном.

Скільки було програм-проектів щодо відродження України? Горє-реформатори запевняли, що в нас є все для відродження: природні ресурси, земля, працьовиті люди. Але економічне чудо не відбувається. Чому? Земля, ресурси, економічний потенціал, робоча сила — це все передумови. Головний чинник відродження — особистості, здатні діяти відповідно до інтересів суспільства. А критичної маси особистостей серед політичної “еліти”, високопосадовців у нас досі немає. Це засвідчило електронне декларування, яке слід сприймати як соціологічне дослідження. Як бачимо, серед них переважають посередності.

Ситуація після оприлюднення результатів декларування — випробування для громадянського суспільства на наявність у ньому критичної маси особистостей, яка не лише поведе боротьбу з корупціонерами, а має змінити соціально-політичну й моральну ситуацію в суспільстві. Аналізом факту електронного декларування мають займатися не лише відповідні органи в умовах всеукраїнської підтримки, а й філософи. А чи не на часі переглядати егалітарну, антинаукову концепцію особистості, яка стверджує, що кожна людина особистість. У суспільній свідомості й досі панує міф про те, що кожний є особистістю. Особливо ця точка зору культивувалася в радянські часи. Згадаймо вислів Горького: “Людина — це звучить гордо”. Ідеологічна машина у ті часи працювала потужно, і це абсолютно ненаукове твердження укорінилося не лише у свідомості пересічної людини, а й стало однією з комуністичних догм. Комуністи, як і в усьому іншому, бажали видавати за дійсне. Вважаємо, теза про те, що кожна людина — особистість, не тільки не наукова, а й шкідлива. Прокоментуємо ці уявлення з позиції сучасних філософських теорій про людину.

У 80-х рр. минулого сторіччя в умовах занепаду радянської імперії у викладача кафедри марксистсько-ленінської філософії Луганського машинобудівного університету (нині Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Сіверськодоонецьк) Олександра Феногеновича Гречаного (1934–2002) народилася “антигуманна” концепція, згідно з якою людина може перебувати на одному з чотирьох рівнів духовного розвитку: 1) залежна людина (раб власних нерозвинених потреб, або тілесна людина); 2) посередня (діє відповідно до власної економічної, політичної, правової вигоди, що дозволило відомим філософам і письменникам назвати її *хамом*

Електронне декларування високопосадовців засвідчило не лише кількість, ціну майна і розмір статків, а й рівень моралі та спонукань нашої політичної еліти. В останньому, можливо, більший смисл, ніж у тому, що суспільство побачило їхні “захмарні” прибутки. “Еліта” суспільства в умовах двадцятип'ятирічної боротьби українського народу за утвердження державності України не забувала дбати про власні кишені й сумлінно грабувала державу та всіх нас, створюючи загрозу національній безпеці України. Утім, ще Конфуцій говорив, що соромно бути багатим, коли народ бідуює. Нашим високопосадовцям і депутатам, мабуть, не соромно. Їхні статки підтверджують їхню низьку мораль. Постає питання: за умов відсутності міри в здобуванні матеріальних благ і моралі чи буде людина особистістю?

Для пошуку відповіді звернімося до класиків філософії. І. Кант, Г. Гегель, Ф. Ніцше обґрунтовано стверджували, що особистість виростає з моралі. Особистість у Канта — це людина, яка не лише дотримується абсолютного морального закону, а й діє відповідно до нього. Гегель наполягав на тому, що особистість має підпорядкувати свої особисті потреби об'єктивним потребам суспільства. Найбільш нещадним до покидьків суспільства був Ніцше, який назвав посередню людину паразитом, який прагне жити з любові, але не здатний творити любов. Отже, з одного боку, здатність спонукатися інтересами суспільства, а з іншого — висока мораль — це необхідні ознаки особистості. На основі надбань класиків можна без вагань зробити висновок: наша політична “еліта”, частина держслужбовців і високопосадовців однозначно не сягають рівня особистості. Утім, від Платона відома думка, що на державні посади можна призначати лише осіб із золотими здібностями, тих, хто не розмінюється на вигоду, а спонукається інтересами суспільства, є взірцем справедливості, говорячи сучасною мовою — особистостей.

(В. Липинський, Д. Мережковський), *бісами* (Ф. Достоевський) і навіть *Антихристом* (В. Соловйов); 3) особистість (вчиняє відповідно до потреб іншої людини, держави, суспільства); 4) геній (керується ідеалами добра, краси й справедливості). Ця концепція доводила, що найглибша суть людини — її спонукання до життєдіяльності, і поставила під сумнів панівну точку зору, що кожна радянська людина — особистість. Колеги-філософи як один почали горлати, що це не просто антигуманна концепція, а фашистська ідея і автор не має права класифікувати людей. Концепція зустріла емоційний, професійний, політичний та адміністративний опір, можливо, тому що вона наочно продемонструвала **правдивий** портрет радянської держави: країни рабів і посередностей, де особистостей уважали за ворогів і переслідували. Автора концепції виключають із лав КПУ й достроково відправляють на пенсію, щоб не заважав процесу комуністичного виховання молоді.

Безумовно, у контексті взаємовідносин, у психологічному, соціальному, правовому й політичному аспектах до кожної людини слід ставитися як до особистості — це закон життя. Утім, ставлення не слід змішувати з людською сутністю, яка полягає в моральних і духовних якостях. Проте нам треба зрозуміти, що за своїми якостями не кожна людина сягає особистості, а тому обирати нардепів і призначати на посади керівників державних підприємств, установ, організацій можна лише особистостей. Реформи в Україні гальмуються не в останню чергу і тому, що філософи не пояснили суспільству й зокрема політичній еліті, що будь-які зміни мають починатися з морального й духовного очищення, яке має передувати економічним, політичним і правовим реформам. Відмова філософів від ієрархічного розуміння людської сутності дорого коштують і самим філософам: вони втратили статус носіїв істини, духовних та інтелектуальних лідерів. Якщо шукати “крайнього”, то в цій ситуації винні філософи. Це вони не сформулювали критеріїв: хто є хто? Проте відома істина, якщо сліпці ведуть сліпих, то...

Порозмірковуємо над проблемою: звідки може взятися критична маса особистостей? Їхній брак в українській нації можна списати на те, що російська, а потім радянська (як різновид російської) імперія планомірно їх знищувала, бо розуміла їхнє значення в життєдіяльності нації. Враховуємо цей факт, але досліджує-

мо проблему далі. Особистості з неба не падають, їх виховують у школі. Сьогодні школа в стані реформування, однак з позиції пропонуваної концепції вона продовжує виховувати посередностей. Висновок: треба починати зі школи. А звідки візьметься вчитель-особистість, якщо кандидати й доктори педагогічних, психологічних і філософських наук не визнають ієрархічного характеру людських здібностей. Під виглядом гуманізму вчені заперечують концепцію чотирьох рівнів духовного розвитку людини і це в той час, коли немає жодної праці, яка б доводила, що кожна людина особистість. Це твердження має суто ідеологічне походження. Воно виникло на вимогу мас і посередньої людини, є продуктом колективного несвідомого, яке сформувалося в епохи Просвітництва й Великої французької революції. З іншого боку, концепція рівнів духовного розвитку висвітлює те, що далеко не всі філософи спонукаються істиною й інтересами суспільства.

Філософи мали б сказати, що принцип “кожна людина — особистість” є не наукове, а ідеологічне гасло. Треба розрізняти гуманне ставлення до людини з науковим розумінням людської сутності. Наш досвід пропагування ієрархічної концепції особистості засвідчує, що науковці не мають аргументів для її заперечення: вона їх шокує. Окремі з них відверто запитують: “А до якого рівня ви себе зараховуєте?” Виходить зовсім по-дитячому. Наукова проблема перетворюється на психологічне протистояння.

Пропонована ієрархічна концепція не суперечить християнським поглядам на людську сутність, бо християнство стоїть на ієрархічних позиціях і виділило тілесну, душевну (зовнішню) й духовну (внутрішню) людину, яку назвало досконалою й особистістю. Сенс життя людини ця кон-

цепція бачить у наближенні до досконалості. Отже, з позиції християнства особистість — це морально досконала людина. За християнською традицією духовне начало є первинним, отже, тілесна людина (людина маси) не мала права вирішального голосу. А тому під час Великої французької революції колективне несвідоме всіх оголосило особистостями й зроблено це було руками філософів. Це відповідь на запитання: чому в філософії немає праці й філософа, які би доводили, що кожна людина особистість. Антинаукове й водночас антихристиянське твердження “кожна людина — особистість” прийшлося до вподоби й марксистській філософії. Ця егалітарна концепція надала можливість свинарці й курці стати при владі. За цим же “гуманним” принципом і сучасні українські аморальні посередності отримали легітимне право бути народними депутатами й обіймати державні посади.

Марксистська філософія під виглядом “єдино верного учення” зруйнувала в гуманітаріїв критичне ставлення до істини, людини й самих себе зокрема. Часи змінюються, а міф і далі панує в суспільній свідомості. Навіть ті, хто намагаються реформувати ту чи ту галузь, не розуміють, з чого починати. Що ми маємо сьогодні? Судова система прогнила, економічна, політична й інформаційна — підпорядковані олігархам-посередностям. Усі сфери суспільного життя пронизує корупція. Суспільство обплутали аморальні посередності в умовах незрілості громадянського суспільства. Посередності — це ракова пухлина частини пострадянських республік. Цю пухлину можна подолати лише відродженням моралі та новими філософськими уявленнями про сутність людини. І тут своє слово мав би сказати Інститут філософії НАН України імені Григорія Ско-

вороди. (Для довідки зауважимо, що Сковорода, український Сократ, визнавав ієрархічний характер людських якостей і виділяв три рівні духовної зрілості людини). Проте філософи мовчать, бо стоять на “гуманістичних” позиціях і так “люблять” людину, що не можуть їй сказати, хто вона за своєю сутністю. Філософи відчужалися людської сутності, пізнання якої може похитнути їхні ілюзорні уявлення про самих себе. Утім, на зорі української незалежності колишній заступник директора Інституту філософії, доктор філософських наук Сергій Кримський (02.06.1930—30.06.2010) засперечував, що будь-які реформи не роблять тільки економічними чи політичними засобами. У глибині реформ мають лежати морально-духовні чинники. На жаль, навіть філософи не почувли цих висновків, не кажучи про політичну еліту.

Доки чекати? Суспільству сьогодні не вистачає особистостей, які спонукаються інтересами суспільства, а ми й далі стоїмо на популістично-гуманістичній позиції: “Кожна людина — особистість”. Цей “науковий принцип” дає червону вулицю посередностям і популістам усіх політичних кольорів. Під їхньою “орудом” Україна втратила свій потужний інтелектуальний, науковий, економічний потенціал і опинилася на межі виживання. Ось ціна твердження, що кожна людина — особистість.

Розуміємо, що концепція рівнів духовного розвитку не лише зачіпає амбіції політичної еліти, а й багатьох інтелектуалів. Вона повертає до життя ієрархічну концепцію розуміння людської сутності, яка лежала в основі поглядів Конфуція, Платона, Аристотеля, апостола Павла, Отців християнської Церкви Григорія Богослова, Аврелія Августина, Томи Аквінського, християнських мислителів, але була розтоплена третьою верствою під час Великої французької революції не без участі філософів. До речі, проблема панування посередностей — не лише українська проблема. Останні вибори в США, поява “центрів”, що розповсюджують фейкові новини та їхня роль у перемозі Трампа, зухвала кремлівська пропаганда говорять про те, що посередня людина, ці сучасні “біси” за допомогою інтернету отримали додатковий ресурс у маніпулюванні суспільною свідомістю й пішли в наступ. Схожа ситуація була в Європі у 20–30 рр. XX сторіччя, що завершилася приходом до влади Муссоліні, Гітлера, Сталіна. Посередня людина на початку XXI сторіччя пішла в новий наступ на мораль, особистісні й демократичні цінності людського буття. Але філософи і психологи не поспішають заперечувати антинаукову концепцію про те, що кожна людина — особистість. Переконані, що концепція рівнів духовного розвитку людини зможе створити світоглядне підґрунтя для подолання панування посередностей у людській спільноті, поставивши перед кожним питання: хто є хто за своїм духовним потенціалом і результатами діяльності, або як сказано в Святому Письмі: “По плодах їхніх пізнаєте їх”.

Запрошуємо гуманітаріїв, філософів, інтелектуалів, політиків, громадських діячів до дискусії. Вважаємо, що вона сприятиме моральному очищенню суспільства й усвідомленню необхідності обрання до влади шляхетних громадян.

Вагота послань від лицарів цивільної відваги

Леся КОВАЛЬЧУК,
заслужений учитель України, громадський діяч, почесний член “Просвіти”

Поминальне слово на відхід Миколи Коца

Минуло 40 днів, відколи не стало поміж нами невтомного борця за українську правду Миколи Георгійовича Коца. На відспівування при домовині зібралось небагато — близько двох десятків осіб із кола родини та друзів-однодумців. Однак, як з'ясувалося вже в наступні дні, таки чимало людей шкодували, що, не знаючи про трагічний факт, не змогли по-християнськи попроситися зі своїм видатним земляком.

Чи не тому так відбулося, що сам покійний ні впродовж усього страдницького життя, ні в останні дні на землі не вважав за потрібне привертати увагу до власної персони у суто фізичному вияві — у контексті побутового дискомфорту чи критичного стану здоров'я? Належав-бо до тих, хто воліє забувати про себе, коли цього потребує справа. Найпереконливіше тому свідчення — тривале ув'язнення в час “розвинутого соціалізму” за антирадянську діяльність — поширення ідей “українського буржуазного націоналізму”.

А в часи Незалежності ми звикли бачити його виразну постать на всіх патріотичних акціях як обов'язкову складову, як органічний знак їх ідейного акцентування. І не просто бачити, а й чути. Микола Георгійович вважав за потрібне при кожній нагоді спілкуватися на гострі політичні теми не тільки зі знайомими, а й з людьми, яких зустрів уперше, вселяючи віру в національний потенціал.

У цьому зв'язку в пам'яті зринає епізод зі святкуванням 9 травня 2012 року. На Меморіалі “Вічна слава” в Луцьку і довкола — повно людей із георгіївськими стрічками на грудях. Позначені ними і очільники влади, що виголосили промови у януковичівському стилі. І генерали, і прокурори... А пан Микола підходить то до одного, то до іншого гурту молодих людей і запитує, навіщо кожному з них той “неукраїнський знак”? Пояснює, що ними, юними, маніпулюють, що не годиться так давати себе використовувати. На нього шикають старші віком жінки, хтось обзиває “недорозумним бандерівцем”, а він знову твердо: “Ви помиляєтесь”.

У тому натовпі його, звісно, підтримати було нікому. Ледве вдалося заступитися, коли два підпili молодики взяли за вертати назад покручені подагрою спрацьовані руки. Втім, постійно наражатися на ризик, коли йдеться про речі принципові, вважав для себе за норму, адже звик жити за законами “цивільної відваги” (вислів національної героїні Олени Теліги).

Притаманна Миколі Георгійовичу відданість патріотичній діяльності до останнього подиху засвідчує і упорядкована ним добірка листів від спільників за життєвим вибором. Назва аж надто зрозуміла — “Митарства політв'язнів на засланнях і після так званого звільнення — виходу на “волю”. На жаль, омріяного видання автор так і не дочекався: підготовка до друку завершилася за кілька днів до його прощання з білим світом. За збігом обставин у той же час автору цих рядків довелося вчитуватися у написане в далеких уже 1975—79 рр. задля компонування передмови. Так хотілося встигнути вчасно, але...

Читаю-перечитую, і з думки не йде приповідка: “Скажи, хто твої друзі, і я скажу, хто ти”. Бо ось вони — друзі Миколи Коца, чий підписи стоять під листами до нього: Михайло Горинь, Левко Лук'яненко, Опанас Заливаха, Левко Горохівський, Ярослав Лесів, Микола Горбаль, Ірина Сенник, Михайло Масютко, Павло Кампов (всього більше 50 адресатів!).

Чи не правда — дуже знакові імена, дуже знакові за ними орієнтири?!

Здавалося, немає особливого сенсу у звертанні до відомих політичних біографій: слава Богу, діяльність їхніх носіїв уже належно оцінило суспільство. Немало з них успішно реалізували свій потужний потенціал служіння народним інтересам

уже в новому часі, деякі стали навіть депутатами ВР. Але що було до того, якою ціною давалася дорога до мети? Дбайливо збережені Миколою Коцом листи проливають світло на ваготу тієї ціни. Тут немає згадок про тортури на допитах чи хід слідства у сфабрикованих справах, бо про це писати суворо заборонялося. Однак вони є джерелом безцінної інформації про секрети патріотичної стійкості, про дивовижну солідарність між адресатами, про потребу підтримувати один одного у безперервних випробуваннях нелюдськими умовами існування і спонукають до відповідних роздумів. На це, вочевидь, і розраховував їхній хранитель, будучи переконаним, що і в часи нинішні треба всіма силами нарощувати оту “цивільну відвагу”, таку характерну і для нього самого, і для авторів специфічної кореспонденції.

Водночас через досить дисципліновані за змістом (зі зрозумілих причин) рядки вимальовується непересічність особистості самого Миколи Георгійовича. Серед його кореспонденції — десятки вітань із Днем Янгола, Різдвами та Великодніми святами, у яких не тільки традиційні побажання, а й вдячність за безкомпромісну позицію. Саме тому вважає за необхідне виявляти свою прихильність до старшого віком побратима легендарний Віктор Марченко, привіти від якого передає його тітка Алла — сестра Валерієвої мами Ніни Михайлівни. Щедрий на листи Ярослав Перчишин називає колишнього співв'язня не інакше, як “ніколи незабутнім учителем”.

Усе це сприяло душевній рівновазі, бо на поселенні в робітничому гуртожитку вродженого інтелектуала неабияк мучив і духовний голод. В оточенні моральних покрутів із їхніми хронічними п'яними розгулами суголосної душі бути не могло. А то — з неймовірним трудом зібрана в тюрмі “бібліотека” із газет, брошур, журналів (мішок вагою понад 100 кг), яку привілію із собою по етапу, потребувала поповнення. Отож друзі у листах намагалися інформувати про новини у культурному житті, розділити тривоги за моральний занепад серед молоді, на яку так багато надій покладала після хрущовської відлиги прогресивна громадськість. Характерною тут є реакція Михайла Гориня, який шкодує, що у просторі побратима “мало місця для книг, журналів, творчих дискусій”. При тім усе ж радить не гризти надмірно душу сумними реаліями, відсутністю в “його величності робітничого класу” “позитивної системи цінностей, ідеалів, жадоби пошуків знань, справедливості і т. п. ...Ваші колеги по роботі мають, очевидно, свою систему цінностей, яка торує їм дорогу у витверезник” (лист від 19. 03. 75 р. з Ходорова Львівської обл., де М. Г. дозволено було жити у батьків після звільнення). “Дивитися згори” на властиві часові неподобства задля збереження нервів і здоров'я радить непоступливою і в найменших деталях українському Донкіхоту Михайло Масютка. “Невже ви, пишучи телеграму українською мовою, не знали про те, що її на пошті не приймуть?.. А якби була у кожній республіці державна мова своя і все так, як там хочеться, то яка була б потреба нам поневірятися по мордовських таборах та Володимирському централі... Мені не хотілося б, щоб ви такими діями, своїм українством стали об'єктом глузування. Ви ж подумайте, серед кого ви знаходитесь, і згори, і знизу. Відносно тих вурків, то з ними теж треба вміти поводитися. Не треба по-їхньому жити, але й заїдатися з ними також не треба, бо це народ зло-

пам'ятний і підлий” (з листа М. Масютка від 18.12.76 р. — на той час політв'язня зі стажем).

Втім, як виявилось згодом, на максималізм волинського дисидента подібні поради вплинули не особливо. І після виходу на волю він умів стояти на своєму, не дозволяв зневажати власну людську і національну гідність. Фантастичними зусиллями, перебуваючи в ролі безхатченка аж півроку, домігся поселення біля рідні в Луцьку. Досягти подібного колишнім політв'язням вдавалось украй рідко — особливо тим, хто не спокусився на обіцяне сприяння у влаштуванні добробуту та інші блага завдяки співпраці з КГБ.

А Микола Георгійович у цьому плані назвав неабиякого тиску (звісно ж, було чим шантажувати!). Не похитнувся. За це мусив розплачуватися. Як згадував згодом, до такого відчаю, як пошуку роботи і прописки після звільнення, не доходило навіть у часи неволі. І родичі, й давні друзі теж відверталися, бо не хотіли наражати своїх дітей на небезпеку. Він їх розумів і не засуджував...

Однак зі свого гіркого досвіду знаю, як болить душа при такій абстракції. Хочеш привітатися при зустрічі зі знайомим, а він поспішно перебігає на протилежний бік вулиці, або вдає, що не впізнав. Досі не забулося, як безжально відчитав мене відомий поет, коли я після виключення з комсомолу підійшла до нього з “добрим днем” у центрі Луцька. Завів за ріг магазину і довго звинувачував, що кинула на нього тінь, бо ж довкола — аж кипить наглядом і сексотами. З того часу цілком свідомо вдавала сама, що не впізнаю впізнаваних, аби не спричиняти комусь прикроїші.

Отож після звільнення душевного болу у Миколи Коца побільшало — через нове випробування самотністю. Довелося викинути заповітну мрію про одруження, бо не в його правилах було обтяжувати собою інших. У відомому інтерв'ю Василю Овсієнкові він особливо наголошував, що виготовлені ним україноцентричні листівки розповсюджував сам, доручати цього своїм студентам не міг, бо то означало б зламати чийось юну долю. Так, він тільки на перше враження здавався грубаватим, а насправді був послідовним аристократом. Хай же таким і залишиться у пам'яті всіх, хто його знав і розумів. І тих, хто за його життя не зміг зрозуміти до кінця.

...Насамкінець погортаймо сторінки життя дорогої для України людини у хронологічний сув'язі.

Адреса появи на світ Миколи Коца —

с. Гуша у Любомльському р-ні, дата — 10 грудня 1930 р. Звичайна і все ж незвичайна для того часу поліська селянська родина: тим, що батьки, почавши господарювання з півгектара землі, за 10 років стали заможними і шанованими у своїй окрузі людьми. Завдяки невтомній праці і винахідливому розуму глави сім'ї, його нечуваній на тоді підприємницькій діяльності постав двоповерховий дім, нажили 10 га орної землі, мали свої сіножаті та ліс. Однак у круговерті відомих подій 1939—1945 рр. було зруйновано все нажите, і мрії на майбутнє. У 1940 р. родина якийсь час жила в польському с. Острівки, де малий Микола ходив до школи. У 1942—1944 рр. село цілком перебувало під контролем УПА, але не раз проривалися і червоні партизани, нищівно грабуючи людські припаси з хати в хату. Шастали по селу, німці засікали і бомбили. А потім — насильницька колективізація, вивезення в Сибір, якого Коци уникли дивом, хоч від радянської тюрми батько не врятувався. Після п'ятирічної неволі рахунків із “продажниками” не зводив, не хотів, щоб шкодили дітям у здобуванні освіти, на що покладав великі надії, бачив у цьому запоруку їхнього майбутнього.

Із 1950 р. Микола Коц на строковій службі в армії на Далекому Сході. Захворів, комісували. Повернувся — і у вечірню школу. Там вважав вчителів швидкою і якістю опанування навчальних програм. А далі було навчання на економічному факультеті, та після другого курсу паралельно — на мехматі в університеті. З 1962 р. — на викладацькій роботі у сільськогосподарському технікумі, що функціонував у містечку Копиченці (Тернопілля). У час навчання, як міг, чинив “опір русифікації вузів”, наполягаючи на викладанні українською мовою. Нажив солідний “хвіст” від КГБ і вже, не здогадуючись про це, перебував під пильним оком при роботі в технікумі. Саме в цей час активно працює над своєю гуманітарною освітою, вишукує і студіює заборонені в СРСР історичні дослідження, слухає “Голос Америки”, записує нові повстанські історії з вуст оточення.

Органи фіксують “нездорові” зацікавлення свого “підопічного”, професійно моделюють провокаційні ситуації. Його затримують із виготовленими для поширення листівками в кишені. На них — тризуб і дещо перефразований вірш Василя Симоненка “Курдському братові” (у редакції Миколи Коца — “Українському братові”). Відтак — арешт 26 жовтня 1967 р., слідство, суд і ув'язнення з 11 квітня 1968 р. (засуджено до 7 років тюрми і 5 років заслання).

На волі, зачепившись у Луцьку (про що вже писалося), працював на будівництві чорнобильської, хоча навіть на заслання знайшов посаду викладача ПТУ. Так мстилися за те, що не розрахувався за “довіру” сексотством.

Став одним із засновників Гельсінської спілки, Товариства політв'язнів і репресованих, а згодом — і УРП. При Незалежності дуже важко сприймав лукавство і чвари між нібито своїми і зарікся бути членом будь-якої партії. Про свою незгоду казав імітаторам прямо у вічі. Напрацьоване власним розумом і хистом уклав у книги: “Волинь у лещатах смерті” (у співавторстві з Леонідом Осауленком), “У лапетах червоних вампірів” (2015 р.), “Розстріл в'язнів Луцької тюрми 23 червня 1941 року” (2010 р., у співавторстві з Володимиром Засекінін), “Схрони (бункери) Волині” (2010 р.).

Отак і зустрів свою смерть — у статусі переможця та лицаря цивільної відваги.

На фото з архіву: таким був Микола Коц.

Світлана КОРОНЕНКО: «Майво любовних слів»

Хтось стукав в дім. Хотів нам щось сказати.
Сказати щось, але чи в тому справа?
Він стукав в дім й була на нім печать
Ні, не любові, а дурної слави.

Він стукав в дім, він був один, як перст,
Він не просив ні щастя, ані долі,
Він був, як біль чи як німий протест,
Чи як суцільна змучена крамола.

І я йому води не подала,
Я зачинила двері і ворота,
Й гарячий дим торкнув мого чола,
І затопила дух суха жарота.

...Мені був сон. І сон цей був, як дим,
Як пасмо вітру чи душа сухотна.
Хтось стукав в дім, і він був молодим,
Був молодим і був невідворотним.

Діва моя, вино...

1.
Пізнього світла зблиск, пізнього світла племін.
Неспопелимий віск у солодких долонях.

Цих мимолітних фортуна вибухне біле літо,
Наче міфічних рун на камені вибите світло.

Чистий гранчастий біль стиснуто в пальцях біло.
Й де вже та кримська сіль, й де непокірна сила?

П'єш і уже не вино, наче чума підкосила.
Що то — набуто майно? Що то — жіноче тіло?

Чорний, як серце, рядок вирине так безпощадно,
Наче тугий ковток вихлюпне кров'ю у рядна.

Станеш, чудний ім'ярек, темне ім'я поетичне.
Кожне зі слів впоперек, кожне зі слів не дотичне.

Станеш і вперше вречеш, наче церковні треби,
Текст поетичних депеш, котрі приходять з неба.

Звук тих мелодій сумний, звук тих мелодій неточний,
Наче бредеш через сни, зболений і непорочний.

Німфа зітхне в головах. Янголи стануть колом.
Й музика вже горлова, й ти перед Богом — голий!

2.
Діва моя Вино, Діва моя Обидо!
Випито все давно і не ридай ридма.

Темний свячений ніж, ніченька темна.
Пальчика ріжеш? Ріж! Пристрасті завжди натхненні.

Це у тобі вино, дух у тобі коньячний —
Це у тобі вікно в засвіти потойлячні.

Мері червоної плач в склянки буфетні розлито.
Зграя посивілих кляч чи поетична еліта?

Дів поетичних рій. Можна вибрати кожну.
Хочеш просто зігрій, хоч празникуй вельможно.

Й не гротесковий сказ, вже навіть не дах їде.
З цих алкогольних проказ хтось в потойбіччя відійде.

Ти не ходи, не шукай! Їм нема порятунку.
Діва ця виника у п'яному візерунку.

Діва ця виклика, наче на тайну вечерю.
Мертвих не зачіпай, якщо відійдуть перші.

Вірші їхні тримай десь там, на самому споді,
Вірші їхні, як храм у Господній господі.

Діва моя Вино, Діва моя Обидо!
Тихо тебе пом'яну і — одійду..

Свіжі квіти в руках квіткарки,
Мов дарує вона любов
В переході, де темно і жарко
Й де людської марноти альков,

Де крокують сумні перехожі,
Мов ожив манекенів рій.
Ні на кого вони не схожі —
Не закохані і не старі.

А обніме вона руками
Золотистих троянд відро,
Наче світло, й мажорні гами,
Й переможне жар-птиці перо.

І вона, як царівна чи панна,
Провінційний гуцульський шарм,
Вам простягне зимову троянду,
Наче тут і Париж, й Нотр Дам.

Ох, яка золота й яснолиця,
Ох, котрий тобі уже рік!
Не перекупка і не блудниця,
В переході, як в монастирі!

Квіти пахнуть, немов божевільні.
О, чекання пекельного шал!
А в руках мовчазний мобільник,
А у грудях — розверста душа.

І нічого в тобі від богині,
І в моделі ти не пройдеши,
І ці квіти ні в чому не винні,
Й перехожі не винні теж.

Ти стоїш, золота і шалена,
Як шампанського гнівний бокал.
І авто буржуа нескінченних
Над тобою, неначе ріка...

В цім чергуванні ночей, чорнім і згірклім,
Посухою пече невістояна горілка,
Наче печальний свист, наче сумна сопілка,
Наче прохромлена десь немолода гомілка.

Світлом гірких короґов вигулькне чорна білка
Попід твоїм вікном побіля твого причілка.
Візьмеш до темних рук шматочок білого змилка.
Поголишся. Що — любов чи чергова підстилка?

Вийдеш у власний двір, валянці і душоґрійка.
А там он до школи біжить ще молода училка.
Підборчиками цок-цок з горбика чи під гірку.
Зелена і заводна, ще й українофілка.

Що там? Майдани стоять чи — чергова помилка?
Воду з криниці наллеш у пляшку з-під морозилки.
Ох, золотий вогонь, ця безтолкова дівка! —
Захоплено проведеш тінь до самої розвилки.

Кажуть, в країні війна, вибухи і перестрілки,
А тут, у селі, благодать і горілчана спілка.
У полі на картоплях — засмаґлі тубільці й тубільки,
А вдома сальце і хрін, картопелька і зубрівка.

Ех, пенсії ще не дають, затримка до понеділка.
Грошей немає на хліб, поповнити треба мобілку.
І вічна, як пам'ять віків, над мальвою бджілка,
Й армійське чорнильне тату біля пробитої жилки.

Давай одійдемо в сніг,
Давай одійдемо в осінь!
Вірші ці голосні
Вперше писать довелося.

Давай простелю килими,
Виперу синій вітер!
В передчутті зими
Чути передзвін літер.

Віршів золотий політ,
Як протяг снігів іскристих!
Непроханих наших бід
Винесе вітер окістя.

Давай одійдемо в дощ,
Сховаємо всі парасолі!
Між цих перепланих площ
Душі, як щастя, голі.

Давай одійдемо в сміх,
Давай одійдемо в свято!
Скільки позаду лих
Вже довелося мати.

Давай одійдемо в любов,
Зайдемо в тепле літо!
Щастя моє, агов!
Куди ти, куди ти, куди ти?

Мій мармуровий муар — темний летючий батик —
Візьмеш, як теплий дар, біля метро Хрещатик.

Будеш шептати мені дивні слова на бульварі,
Сонячний дощ продзвенить від Арсеналу до Лаври.

Мармур, морозиво, рай, рики автобусів-ретро...
Серце моє не край! Слухай, метро це чи метро?

Маври стоять у рядах, чорні тремкі мужчини.
Мавка зітхнула: ах, темні які личини!

Шлейф ароматів терпких, чорні ошатні рясини,
Відблиск гіркої ріки, погляд чудний, прикраси.

Мармур твоїх долонь, позирок юного мавра...
Темних очей вогонь і в піднебесі — Лавра.

Вирва освітлених площ. Падає плащ з муару.
Вже віддаляється дощ краплями по тротуару.

Трепетний ніжний жест... Блудять довкола маври.
Як мерехтливий хрест, в небі зимовий жайвір

Плаче про квіти й любов, як про омеґу і альфу,
Наче в небесний альков вкинули навхрест шарфи.

Там, де квітує мак, де розкошують коханці,
Все вже давно не так і простуджені пальці.

Ой, не питай про сніг, шарф мармуровий не гріє,
Наче сумний оберіг мармуровіє.

Темний хрещатицький шлейф білих авто туземних
Поміж зимових алей стежить за нами недремно.

Десь мармеладний джем, десь шоколад гіркий,
Десь мій осінній шем буде тобі до кави.

Майво любовних слів, майво любовних літер,
Ніби примха богів, ніби муаровий вітер...

Ох, ці гіркі жінки після спа-процедур!
Ох, ці гіркі жінки в стилі де помпадур,
Начебто тепло вночі й не треба вже коректур
І французький парфум на карті їх партитур.

Й цей перегірчений дим в темряві темних зажур
Й цей перегірчений дим на тлі леопардових шкур,
Й цей перегірчений дим на тлі мармурових скульптур,
Й передмістянський лоск фальшивий, як з карикатур.

Де ж романтичний плащ і золотий амур,
Де ж закоханий блиск з очей провінційних дур?
Цей чорноокий мавр чи незбагнений гяур
Тебе забере з фойє, де мала ти свій перекур.

А в провінційнім кафе між снігових кучугур
Цмультить терпке вино юний сільський бабодур.
В ньому щось від козака чи від козацьких джур,
І — кавардак в голові — повний, суцільний сумбур.

Він у своєму селі, де господарство натур,
Вийде з пшеничних копиць, як з-поза амбразур.
Десь у хліву теля, десь в загорожі кнур,
Ой, вже не видно ніц посеред білих бур!

Хто йому трапив до рук, яка зі шкільних замазур?
Із печальних пісень, із гірких партитур?
Який там стояв мур-мур? Цур його, цур його, цур!
Господи, де ти є, гірше ж тортур цей лямур!

...Наче з полотен старих французький печальний мур,
Дівчинка на килимах, запах таємних мікстур,
Й дивний афінський дивак сонячний Епікур,
Як дегустатор старий, смакує коньяк де леур.

Різдвяна пісня

Ох, які вони, коні, бистрі!
Ох, яка вона люта, зима!
І цей вітер з січневим свистом,
Як веселий рудий відьмак.

Ох, лункі золоті копита,
Ох, святковий різдвяний пил!
Ох, летіте, летіте, летіте
Скільки духу і скільки сил!

Ох, ви, коні легкі, різдвяні!
Ох, руками біду розведу!
Ох, як сонячно і рум'яно
Колядники ведуть коляду.

Ох, різдвяні веселі коні,
Ох, ялинок засніжений сміх!
І в моїх золотих долонях —
Подарунки веселі для всіх.

Ох, які вони, коні, бистрі!
Ох, яка вона люта, зима!
І цей вітер з січневим свистом
Як веселий рудий відьмак...

У місті білого лева

У місті білого лева живе сумна королева,
І тайна там полуднева, й печаль там не поверхнева.
І холодно в місті тому, неначе в притулку чужому,
Не Львів то і не Оклахома, й од холоду там аж судомить.

Живуть там повільні тіні в пилюці гіркій павутинній,
І дивляться очі дитинні із прірви старої провини.
Там шафи стоять задзеркальні, хоча ні ліжок там,
ні спальні,
Й листи хтось читає прощальні, і — знаки всуціль
запитальні.

Сумна королева і темна листи комусь пише таємні,
В ній сили нуртують даремні і почуття невзаємні.
У неї у косах вітер і котиться бісер із літер,
Душа її не зігріта й позаду у неї вже літо.

У місті білого лева живе сумна королева.
А в лева голос сталевий і шокі шовково-смушеві.
І повно у нього роботи, і просто суцільні турботи.
Палац його в стилі готик й на кожному шпилі — котик.

Алеї у парках стильні, там вітер гуляє свавільно.
Повсюдно зв'язок є мобільний і екзотичні рослини.
У лева життєва карма — скидати із шиї ярма,
У нього відсутні гальма і завжди стривожена мама.

Та мама — стара левиця, неначе медійна жриця,
Так рівно ходить, як спиця, та лев нічого не вчиться.
У нього юнацькі бздури, хоч шлюби його всі де-юре.
І пурхають теплі амури, й аромомасла все курять.

І тільки в готичні ночі під місяцем світло-молочним
Лев загляда їм у очі й про щось потаємне шепоче.
А легковажні амури, неначе гламурні лемури,
Плюють на печаль і зажуру й співають якісь каламбури.

І що їм усі таємниці, і що їм ті шлюбні куніці,
Місцеві й заморські жар-птиці, красиві й не дуже ті лица,
Якщо в цьому місті лева живе чудна королева,
В якої печаль полуднева і недостатність серцева.

Вона не виходить із дому: у неї вселенська втома.
І хто зна, де крапка, де кома, й притомна вона
чи судомна.

І тільки у дні новорічні тихий відходить відчай
Й тремтять ті худі передпліччя, і зблискують білі свічі.

— О, маско білого лева, печале моя мигдалева, —
У лісі шепочуть дерева й між ними — сумна королева.
І в це новорічне місто з морозним і ніжним свистом
Заходить знову іскристо той, що роки перелистує...

Петро ОСТАП'ЮК: «У мене троянда горить під вікном»

Осінній листок до веранди забіг

Осінній листок до веранди забіг,
Зачовгане видиво сонця і грому.
Либонь, від зимниці тікав з усіх ніг,
А людські сліди позостались на ньому.
Мабуть, допомоги у вітра просив.
І той підсобив, пам'ятаючи літо,
Де вранці з листків крапельина роси
У вітрові очі дзвеніла привітом.

Вмивала-будила:

— Прокинись, мерщій!

Ти й так переспав уже цілу хвилину.
Деревам і людям забракло дощів.
Можливо, зустрінеш заблуклу хмарину?
Можливо, дармує у небові друг,
Що має холодну і стриману вдачу.
Проси, хай остудять спекоту навкруг.
Опісля і я тобі якось віддячу.

А легіт листові нарадив згори:

— Також не лінуйся. Вмивайся раненько,
Надвечір у сонця позич кольори,
Маскуй, до пори, зайченя та опеньку,
Допоки ще осінь і сіє, і жне.
— А що таке “осінь”?
— Питання цікаве.
Тоді вже непросто зустріти мене.
Одягнуться в сонце дерева і трави,

В оте, надвечірнє. А ти — полетиш...
— ...Ну як мені знати, куди? Таємниці.
Ти тільки свій голос на спомин залиш:
Можливо, й тобі, і мені знадобиться...
...Осінній листок до веранди забіг...

Навздогін за пісню

...Поставили Морозенка
На Савур-могилу...

Народна пісня “Ой Морозе, Морозенку”

Щось, пане полковнику, довго спите:
Вже майже чотири століття. Чотири...
Щось вашого серця горіння святе
Заклякло в савурському золоті ширім.

А голос торкнувся струни кобзаря,
Розрісся вітрами, суремить донині,
У дзвони і душі луною вдаря —
В евшанному просторі і полонині.

А недруги дзвонять, що ви — вже не ви.
Що небо позичене. Пісня — осіння.
Й могила Савур — із чужої трави,
Котра називається “новоросія”.

Ой надто китайчана піниться гра.
Ой надто січневі гуляють завої.
То, може, прокиньтесь? Може, пора,
Живий Морозенку Вітчизни живої?

...Хай яблука останнього достоя
в мої, червонобокі, виснуть сні.
Василь Стус

Таке-то в людях: ніби й не чужі,
А порідніти, пак, не довелося —
Посріблене і золоте колося
У сніп не зав'язались на межі.
Кружляють, мов супутники Землі,
Масковані від себе і від світу,
Дві птахи (родом із енеоліту)
З печаттю проминання на крилі.

Одна впаде раніш, таки навзناк.
На іншу — черга в цім-таки столітті,
В спекотнім січні чи морознім літі.
Це як назвуть: судьба, планида, знак?
На глузд кому спаде в'язати їх?
Хіба що прищивинтарній огорожі,
Котра пригорне душі неворожі
І пригамує планетарний сміх.
...Таке-то в людях. У планетах теж.
А — верховіють, гнані суєтою,
Мов яблука останнього достоя,
Котрі навряд чи голосом черкнеш.

Різдвяне

Просинаймось.
До храму підемо.

Не поблякне,
чей, пишний
Едем,
Як зернятко із
древа Едему
На різдвяний ка-
лач покладем.

...Перекашлює
досвіток синій.
Синюваті й сніги на путі.
Не зоря дрімотує в хмарині —
Пшенича учорашнє з куті.

Не дісталось, видать, адресату —
Ні спочилій душі, ні царю.
Зачекає на другу, десятую,
На мільйонну провісну зорю.

Поспішімо.
Різдвяна кантата —
Очищальна для серця та уст!
Не з вертепу — з висоття — ручата
Простягає землянам Ісус.

Зимова дорога

Зав'язли обрії в снігах.
Земля і небо — білим-білі.
У білизні штрихують шлях
Шпилі тополь осиротілі.

Рокоче стихшено двигун:
Також боїться відірвати
Заснулі клапті літніх лун
Від коконів живої вати.

Змітає мливо херувим
Із жорен вічності священних.
Так наче савани живим.
Так наче сукні нареченим...

У мене троянда горить під вікном.
В сезоні з плюсами, напевно, остання.
Такий собі літечка-долі геном.
Дощі, вітригони, а — квітне. Осанна!

Нагадає трішки поліття моє:
Цвіте — відгорить — западе під снігами...
Годинник навпочіпки миті кліє —
Чийсь і мої неословлені гами.

...Квітує троянда. Аж просить тепла.
Аж марить серпневим осонням, як святом.
Це так їй із неба? Притичина зла?
Чи першою мріє весну привітати?

Ми, квітко, з тобою подібні-таки.
Авжеж, не красою — чеканням і болем.
За мить до морозу. На крок від руки,
Що вміє зігріти крилом несхололим.

На власну добірку в “говстому” часописі

...От, дочекався. Слава слав?
Наїлось дзвону честолобство?
Та чи щораз на те згоряв,
Аби подивувати людство?
Папір — холодний. Білизна
Поміж мережив занебесних.
Та чи зігріється ВОНА?
Та чи бодай лютнево скресне?

Чи мовчки не зійме на глум,
Але й не зблисне, як росиця,
В хустинку сплюне: “Тугодум.
Намріяв сиво в сад проситися”?
Мені, на жаль, не все одно,
Хоч жереб кинуто неначе:
Не засклепив мороз вікно,
Де вишня березнево плаче.

Де з безнадій — тепло цвіте.
Де не послули гіменеї.
Contra spem spero. А проте —
Усі мої слова — для НЕЇ.

с. Велеснів на Тернопіллі

Тарас Шевченко: «Собор Мазепин сяє, біліє...»

Справжнє Шевченкове ставлення до Мазепи з'ясуємо, відштовхуючись від усталеного десятиліттями російсько-імперського та радянського стереотипу. Скажімо, в “Шевченківському словнику” (1976) зроблено таке узагальнення: “Шевченко в поемі “Чернець” протиставив зрадникові українського народу Мазепі мужній образ С. Палія, а в повісті “Музыкант” — полковника Г. І. Галагана, підкреслюючи їхню боротьбу за непорушність союзу українського і російського народів. В “Іржавці” поет згадав, як шведи з Мазепою тікали з Полтави в Бандери. В повісті “Близнецы”, в “Археологічних нотатках”, в записках народної творчості Шевченко називав Мазепу “анафемой”, “проклятий Мазепа”, “вражий Мазепа”.

З'ясуємо, що було насправді. Подивимося спочатку Шевченків “Іржавець” (1847):

*Наробили колись шведи
Великої слави,
Утікали з Мазепою
В Бандери з Полтави.*

У цій поетичній констатації відсутнє звинувачення Мазепи у зраді українського народу, що стверджувалося. З іншого боку, вона сама по собі не підтверджує висновки деяких сучасних публіцистів, що Шевченко “прихильно ставився до І. Мазепи”.

Інша річ, як правильно зауважує Володимир Панченко, “за брак одностайності Шевченко докоряє обом, і Палію, й Мазепі”. Та головне в тому, що за цими поставами — весь народ український, який мав би навколо них обох об'єднатися:

*Нарадила мати,
Як пшениченьку пожати,
Полтаву достати.
Ой пожали б, якби були
Одностайне стали
Та з фастовським полковником
Гетьмана єднали.*

Щодо повісті “Близнецы”, то насправді Шевченко констатує в одному випадку, що Вознесенський собор у Переяславі зведено “знаменитим анафемой Иваном Мазепою...” (він, як відомо, всіляко сприяв будівництву храмів¹), а в іншому так само йдеться про будівництво храму переяславським полковником Іваном Мировичем — “другом і соучастником проклинаемого Ивана Мазепы”. В художньому творі, розрахованому на публікацію, Шевченко лише фіксував офіційну точку зору про Мазепу. Втім, у вірші “Сон” (“Гори мої високі...”), написаному в Орській фортеці у 1847 р., поет одверто захоплювався Вознесенським собором у Переяславі:

*Вечерне сонечко гай золотило,
Дніпро і поле золотом крило,
Собор Мазепин сяє, біліє...*

Заглянувши в “Археологічні нотатки”, переконаємося, що в науковому описі того самого храму та його святині також немає жодної негативної офіційної оцінки гетьмана. Навпаки, гетьман згадується як творець і меценат: “Бывший монастырь, ныне Соборная церковь во имя Вознесения Господня, построенная 1701 года гетманом Мазепою, великолепная снаружи и до невозможности искажена внутри возобновлениями. В ризнице хранится удивительное по работе Евангелие, приношение гетмана Мазепы”.

Так само науково точним є Шевченко в розповіді про Переяславський Собор, передане свого часу Мазепою до переяславського єпископського престолу:

У лютому доктор історичних наук, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО розповідав про гоголівський начерк “Роздуми Мазепи”. У цій статті він аналізує документальні свідчення Шевченкового бачення постаті видатного гетьмана.

Осип Курилас.
Портрет Івана Мазепи, 1909

“Второе Евангелие, также на пергамене, изящнее и роскошнее первого, писано малороссийским наречием 1556 года, с надписью на краях первых листов:

Сие Евангелие прислано и дано отъ Ясневельможного Его милости пана, пана Іоана Мазепы, войскъ его царского пресвѣтлаго величества запорожскихъ, обоихъ сторонъ Днѣпра Гетмана, и славного чина Святого Апостола Андрея кавалера до престола Переясловского епископского, который отъ его жъ милости созданъ, огнюновленъ, и драгоценными утварями украшенъ...”

Щодо повісті “Музыкант” (1854—1855), то в ній згадується будівництво церкви “полковником прилуцким Іенатом Галаганом, тем самым, что первый отложился от Мазепы и передался царю Петру...” Тобто, жодних прямих оцінок особи самого гетьмана з боку Шевченка. Зате відомо, що раніше в поемі “Іржавець” Шевченко назвав Галагана “прилуцьким полковником поганим”, а у вірші “Бували війни й військові свари...” (1860) фактично зарахував його до зрадників українського народу.

Тепер про записи народної творчості. Справді, в альбомі Шевченка 1846—1850 рр. є нотатка, зроблена невідомою рукою, в якій зокрема читаємо:

“Пропала Мазепина слава, навіки пропала,

А Палієві Царство Небесне і довічна слава”.

Цей запис не датовано, а лише зазначено: “От Мартына Липского”². Ідеться про сюжет з українського фольклору, в якому ім'я Мазепи часто згадувалося саме з епітетом “проклятий”, наприклад: “Ой не знав, не знав проклятий Мазепа, як Палія зазивати” або “А сам іде пес Мазепа к осудару на столицю”. Непримиренний критик українського гетьмана Микола Костомаров ідентифікував про нього: “У народних піснях і переказах — це якийсь зло і ворожа істота, але навіть не людина, а якась лиха, проклята сила: “Проклята Мазепа!”.

Глибше, водночас лапідарне пояснення складного феномену гетьмана візьму у Михайла Грушевського:

“И та предупредительность, с

которой Мазепа шел навстречу московскому правительству, не жалея людей и издержек, высылая казачьи полки то в поход, то на разные военные работы, и его угодность крепостническим вожделям старшин чрезвычайно вооружали против него народ. Бесперывные ежегодные десные походы в войнах, не затрагивавших совершенно интересов Украины и являвшихся для Украины совершенною новостью, столкновения с великорусскими начальниками и вся вообще неприглядная обстановка петровской солдатыны возбуждали на Украине сильное неудовольствие не только против московского правительства, но и против не в меру усердного приспешника его, гетмана. Но, может быть, еще больше не любили его в народе: как протектора старшины, представителя и виновника все возраставшей заисимости крестьянского населения и рядового казачества от помещиков-старшин, все усилившегося обложения, отягощения прямыми и косвенными налогами, натуральными повинностями и барщиною. И без того непопулярный, Мазепа становился мишенью всевозможных обвинений”³.

Між Мазепою і Палієм були непрості стосунки: довгий час вони контактували, співпрацювали, допомагали один одному, а затиш зародилася неприязнь, яка переросла у відверту ворожнечу. Користуючись вторгненням військ Карла XII, Мазепа усунув атажак Правобережного козацтва. Він звинуватив Палія перед Петром I у зносинах із польським коронним гетьманом Г. Любомирським, який був на боці шведського короля Карла XII, і заарештував, а Петро I заслав Палія до Сибіру. Пантелеймон Куліш писав, що “за часів Палієвих були земляки, що навіть і “праведного царя” підводили засилати добрих слуг на Сибір”. Орест Субтельний зафіксував, що Мазепа зробив це, “щоб гарантувати себе від загрози з боку популярного в народі Палія”. Після виступу Мазепи проти царя заслання було звільнено, і він узяв участь у Полтавській битві на боці Петра I.

У результаті на противагу Мазепі Семен Палій був опоетизований у фольклорі. Так само — у Шевченка. На основі легенди про Палія він створив поему “Чернець” (1847), в якій козацький атажак “Семен Палій, запорожець” постав народним героєм. Наступного після поеми “Чернець” року в поезії “Швачка” (1848) Шевченко писав про “полковника фастовського славного Семена”, “славного Палія”, котрий змагався з поляками. Втім, у коментарях до поеми “Чернець” у другому томі Повного зібрання творів Тараса Шевченка доречно зазначено, що поет “давав йому негативну оцінку за те, що він не еднувся з І. Мазепою, був проросійської орієнтації”.

А коли вперше з'явилося Мазепине прізвище в Шевченковому поетичному творі? У “Великому

льосі”, де йшлося про “палати Мазепини”. Та цікавим є виправлення, зроблене Шевченком у рукописному списку “Великого льоху” Івана Лазаревського кінця 1850-х рр. У тому місці, де І-ша (українська) ворона розповідає про знущання над козаками, читаємо:

*Та й живуці ж, проклятуці!
Думала, з Богданом
От-от уже поховала.
Ні, встали, погані,
Із шведською прибудую...*

Виявляється, останній рядок у згаданому рукописному списку Шевченко виправив: “З Мазепою прибудую”. Та цей мимовільний порух не відбився в остаточному тексті.

Юрій Мушкетик у наш час оприлюднив своє бачення Шевченкового сприйняття Мазепи:

“Шевченко... вельми обережний щодо, скажімо, Мазепи. Бо ж заподадливо служив Мазепа Петрові, вельми довго хитрував і перехитрував себе. Петро розтягнув усе його війсьско — на боротьбу з корпусом, який ішов на допомогу шведам, на копання каналів, і коли в останню мить Мазепа повів жменьку козаків на з'єднання з Карлом, вони не знали, куди йдуть. А допомоги Батурину не надав, залишив його напризволяще, й погром Батурина дуже негативно вплинув на українських козаків. І мовчав гетьман навіть тоді, коли Петро розсилав по Україні реляції, в яких писалося, буцімто Мазепа самовільно вводить панщину, а він, Петро, був завжди проти того; Мазепа не спростовував цього, не повів своєї рішучої “агітації”. Упевнений, Шевченко не раз задумувався над тим. Так, в історії є ситуації, коли людина одним рішучим вчинком, одним правильним рішенням спокутує попередні помилки й діяння, але цього не достатньо для позитивної оцінки всієї його діяльності”⁴.

В історії взагалі не було державного діяча, який заслужив однозначно позитивної оцінки справді всієї його діяльності, втім якраз Іван Мазепа не лише спокутував свої гріхи перед народом, а й об'єктивно засвідчив, як стати в цій іпостасі національним героєм. І саме Шевченко глибокодумно зрозумів це. Не випадково літературознавець, історик Дмитро Дорошенко зазначав, що “в оцінці історичної ролі Мазепи випередив Шевченко своїх учених приятелів-істориків: Костомарова, Куліша та Максимовича, бо призначення свого патріотизму Мазепа діждався від українських істориків аж наприкінці XIX віку”.

Нагадаю, що у вірші “Бували війни й військові свари...”, написаному вже наприкінці життя, Шевченко назвав, так би мовити, антигероїв національної історії, людей, які руйнували державність України, зраджували народ: *Бували війни й військові свари: Галагани, і Киселі, і Кочубей-Нагаї —*

*Було добра того чимало.
Минуло все, та не пропало.
Остались шашелі...
Людській шашелі. Няньки,
Дядьки отечества чужого!
Не стане ідола святого,
І вас не стане, — будяки
Та кропива — а більш нічого*

Не виросте над вашим трупом”⁵.

Як відомо, генеральний суддя Лівобережної України Василь Кочубей (назвавши Кочубейів Нагаями, Шевченко підкреслив їхнє татарське походження), доніс Петру I про таємні плани Мазепи вивести Україну з-під влади Росії й був страчений Мазепою. Немає жодних сумнівів, на чийому боці симпатії поета. Достатньо, щоб їх зафіксувати й про них пам'ятати, хоча у творчості Шевченка такі немає розгорнутого аналізу чи прямої оцінки діяльності гетьмана.

Зате збереглися щодо цього принаймні три важливих історичних свідчення. Перше — свідчення члена Кирило-Мефодіївського братства, студента Георгія (Юрія) Андрузького на допиті у III відділі таємної політичної поліції під час слідства у справі Братства в квітні 1847 р. про те, що, “порицая Хмельницького, Шевченко превозносил Мазепу”, повторене Андрузьким на очній ставці з Шевченком у травні 1847 р.: “Шевченко из малороссийских гетманов превозносил Мазепу...” Цей незаперечний доказ Шевченкового ставлення до Мазепи цитує з видання Михайла Грушевського “Матеріали до історії Кирило-Мефодіївського братства. Признання кирило-мефодіївців” (1915)⁶.

Далі — два мемуарних свідчення. Спочатку — спогади Петра Селецького⁷, який розповів цікавий епізод поетового гостювання в Яготині в 1843 р.:

“Несколько раз играл я на фортепьяно в Яготине, и музыка моя очень нравилась; Варвара Николаевна предложила мне написать оперу, либретто взялся составить Шевченко, сюжетом избрали Мазепу. Сюжет для оперы действительно богатый. Много драматизма, действия, разнообразные элементы: велико- и малорусский, шведский, польский. Но в разработке драмы и в языке либретто мы расходились. Все стояло за личность Мазепы и хотели представить его поборником свободы в борьбе с деспотизмом Петра. Хотя Петр никогда не был моим героем, но в действиях Мазепы я никогда не находил также ничего героического и желал представить его таким, каким он был в действительности. В пылу спора у меня сорвалось слово: изменик, и мы чуть-чуть из-за этого не рассорились”. Ось і знову справді важливий доказ Шевченкового ставлення до Мазепи! Останні три речення в радянській часі традиційно цензурувалися й замінювалися крапками, що легко зрозуміти. Дивно, що це зроблено й у “Спогадах про Тараса Шевченка”, виданих у 2010 р.

Утім, продовжу цитувати вже за згаданими “Спогадами”: “Варвара Николаевна и Шевченко хотели, чтобы либретто было написано на малорусском языке, я был противоположного мнения и уверял, что Шевченко владел настолько русским языком, что хорошо напишет либретто; если писать оперу серьезную и на языке общедоступном, а не какую-нибудь “Наталку Полтавку”. Каждый остался при своем мнении, тем дело и кончилось в Яготине”. Певно, що Тараса Григоровича відштовхували ще й ці зневажливі відгуки про твір Івана Котляревського, який започаткував нову українську драматургію.

Ще чіткіше прослідковується

позиція Шевченка щодо Мазепи в останні роки поетового життя (у зіставленні з пушкінською) у спогадах російського письменника Якова Полонського:

“Сидя в гостях у Шевченка, я узнал из речей его, что он не любит нашего поэта Пушкина, и не потому, чтоб он считал его дурным поэтом, а просто потому, что Пушкин — автор поэмы “Полтава”: Шевченко смотрел на Кочубея не более как на доносчика, Пушкин видел в нем верного сподвижника Петра Великого, оклеветанного и казненного Мазепой... Шевченко тем сильнее бранил Пушкина, чем горячее я защищал его”⁸.

Звісно, що за радянських часів подібну інформацію замовчували або зустрічали в багнеті: “Протягом століття українські буржуазні націоналісти протиставляли Шевченка Пушкіну. Вони видумали версію, що Шевченко негативно ставився до творчості великого російського поета, особливо до його поеми “Полтава”. Проте факти свідчать про протилежне. Шевченко любив цей твір Пушкіна, знав його напам’ять, малював до нього ілюстрації”⁹.

Справді, твердження про те, що Шевченко “не любив” Пушкіна, безпідставне навіть з усіма роз’ясненнями¹⁰. Власне, йдеться про те, що великий український поет оцінював Полтавську битву інакше, ніж великий російський поет, але це не було виявом нелюбоби до творчості Пушкіна. Тут можна сказати словами Володимира Сосюри з його поеми “Мазепа”: “О Пушкін, я тебе люблю, та істину люблю ще дужче!”

Втім, як відомо, Пушкін особливо не заглиблювався в історію гетьманства Мазепи: “Полтаву” написав у небагато днів, до того не мог бы ею заниматься...”. Михайло Максимович, дізнавшись, що Пушкін створив “Полтаву”, не прочитавши “Історії Русів”, подарував йому один зі списків цього твору. Але сам Олександр Сергійович писав: “...Мазепа действует в моей поэме точь-в-точь как в истории, а речи его объясняют его исторический характер”.

І хоча Пушкін не шкодував найчорніших фарб для характеристики гетьмана, назвавши його Іудою, будемо пам’ятати, що саме він абсолютно правильно сформулював історичні причини вибору гетьмана Мазепи та надзавдання, яке той ставив перед собою:

Без милой вольности и славы
Склоняли долго мы главы
Под покровительством
Варшавы,
Под самовластием Москвы.
Но независимой державой
Украине быть уже пора:
И знамя вольности кровавой
Я поднимаю на Петра.

Відповідаючи своїм критикам, Пушкін звертав увагу на те, що Мазепа був вихований у Європі “в то время, как понятия о дворянской чести были на высшей степени силы...”, поет мимохідь називав і, на його погляд, характерні риси гетьмана: “...Мазепа мог помнить долго обиду московского царя и отомстить ему при случае. В этой черте весь его характер, скрытый, жестокий, постоянный”¹¹. Такий історичний “випадок” трапився:

Теперь бы грянуть нам
войною
На ненавистную Москву!
Инша річ, що більш як через століття після Мазепи Пушкін упевнено прорік у “Полтаве”: “Забыт Мазепа с давних пор...” І програв історії!

Завершу цю розповідь слова-

ми Грушевського, який науково точно зафіксував унікальність Мазепино феномену в обох іпостасях — темній і світлій: “...Взагалі погляди на Мазепу як на людину зісталися непохвальні і неприязні; але як історичний діяч, як ідея — він був оточений високою пошаною — старшинські, інтелігентські і півінтелігентські доми закрамалися портретами проклятого гетьмана і українські патріоти складали високу шану його пам’яті”¹².

Мазепа як ідея! Прекрасна тема для сучасної монографії та нового прочитання діяльності гетьмана!

¹ До речі, в церквах, що їх багато побудував Мазепа в Україні, щодня згадувалося його ім’я в молитвах як “ктитора і благодітеля”, а раз на рік у тих же церквах Мазепу проголошували вічно проклятим. Цю суперечність якось спостеріг навіть цар Микола I під час одного з приїздів до Києва. Оглядаючи військовий Свято-Миколаївський собор на Печерську, збудований на кошти Мазепи, цар запитав настоятеля: “Хто збудував церкву?” “Мазепа”, — відповів переляканий настоятель. “А чи ж молитеся за нього?” — спитав цар. “Молимося, коли по уставу церкви виголошуємо “о создателях і благодетелях храма сего”, — сміливіше відповів священник, побачивши, що Микола I не сердиться. “Моліться, моліться”, — зітхнув імператор і швидко вийшов із собору.

² Липський Мартин Іванович (1772—1852) — селянин із села Фастівське, знайомий Шевченка.

³ Грушевський М. С. Очерк истории украинского народа. К.: Лыбидь, 1991. С. 231—232.

⁴ Мушкетик Ю. Безодня-криница // Київ. 2013, № 11—12. — С. 3.

⁵ Як зазначає Микола Жулинський, “Шевченко вперше затаврував у своїх земляках зловісний комплекс “малоросійства”, який Російська імперія поспішно і цілеспрямовано прищеплювала українцям, витравлюючи з їхніх думок і почувань національний дух, національну честь і гідність”.

⁶ Грушевський М. Твори у 50 томах. Т. 8. Львів: Світ, 2007. — С. 419, 523.

⁷ Селецький Петро Дмитрович (1821—1880) — поміщик, композитор-аматор, київський віце-губернатор у 1858—1866 рр. У 1859 р. керував таємним наглядом за Шевченком під час його перебування в Києві. Шевченко познайомився з Селецьким у 1843 р. або на початку 1844 р. Відомо, що поет не любив Селецького й не приховував цього. Навіть наприкінці життя в листі до Варфоломія Шевченка 23 грудня 1860 р. писав: “Я лучше тричі чорта в ... поцілую, як матиму писати отому поганому Селецькому”.

⁸ Спогади про Тараса Шевченка. К.: Дніпро, 2010. — С. 384—385.

⁹ Дмитерко Я. А. Общественно-политические и философские взгляды Т. Г. Шевченко. М.: Издательство Московского университета, 1951. — С. 118.

¹⁰ Нагадаю, до речі, що за пушкінською поемою “Полтава” Шевченко створив акварель “Марія” (1840), на якій зображено драматичну сцену: мати прийшла просити Мотрю вмовити Мазепу врятувати її батька, Василя Кочубея, якого Петро I наказав стратити.

¹¹ У пушкінській “Полтаве” Мазепа говорить:

Петру я послан в наказание;
Я терн в листьях его венца:
Он дал бы грады родовые
И жизни лучшие часы,
Чтоб снова как во дни былые,
Держать Мазепу за усы.

¹² Грушевський М. Твори у 50 томах. Т. 2. Львів: Світ, 2005. — С. 201.

Олександр Цинкаловський, син Володимира-Волинського

Останнім часом серед мешканців нашого міста точаться запеклі дискусії довкола різних проектів благоустрою: обговорюються ідеї спорудження фонтану, пам’ятника героям Небесної Сотні, реконструкції площі Героїв, можливість перенесення скульптури юних князів Данила і Василька.

Але Володимир-Волинський заслуговує не лише на відзначення князів та воїнів. Наше місто дало світові видатного науковця — дослідника історії Волині. Саме завдяки його дослідженням Володимир здобув імідж “княжої столиці”. Йдеться про талановитого історика, археолога, краєзнавця Олександра Миколайовича Цинкаловського (1898—1983).

Олексій ПЕТРУНІН,
науковий співробітник Володимир-Волинського історичного музею імені О. М. Дверницького

Він народився 9 січня 1898 року у Володимирі-Волинському. Батько — Микола Цинкаловський — був державним чиновником високого рангу. Дід — Павло Нітецький — відомий волинський краєзнавець, колекціонер старожитностей.

Батьки приділяли велику увагу вихованню та освіті дітей. А їх було семеро: п’ятеро синів та дві доньки. Прагнення вивчати історію виникло в Олександра ще у дитинстві. Неповторна атмосфера стародавнього міста, легенди і перекази, розповіді діда надихали хлопця більше дізнаватися про минуле.

Напередодні Першої світової війни родина Цинкаловських переїхала до Ковеля. Там Олександр навчався у гімназії.

Грізні події 1914 року змусили евакуюватися вглиб Росії, у Казань. Там Олександр Цинкаловський закінчив навчання у гімназії, блискуче склав вступні іспити в Казанський університет. Але вчитися там не довелося: родина поверталася в Україну. Деякий час жили у Житомирі, пізніше у Звягелі (нині Новоград-Волинський). Там же Олександр добровольцем вступив до війська УНР, служив у культурному відділі армії. Ця сторінка біографії вченого була однією з причин, чому його наукові праці не друкувалися у СРСР.

Унаслідок поразки УНР та приходу більшовиків Олександр разом з братом Володимиром перейшли радянсько-польський кордон, аби добратися до Володимира-Волинського. Невдовзі до міста переїхала уся родина Цинкаловських.

Життя у повоєнному Надбужжі було нелегким, але вони не втрачали сили духу. Олександр учителював у селі Осмиловичі, батько — Микола Миколайович — працював бухгалтером у польському комерційному банку.

Педагогічна праця допомогла здобути прихильність серед місцевих мешканців, принесла нові знайомства, навчила дослухатися до людей. Молодий дослідник поринає у краєзнавчі пошуки. Він пішки мандрував селами Володимирщини, збираючи різноманітні старожитності, предмети побуту, артефакти.

У поле зору Олександра потрапляли непомітні на перший погляд речі. Він зацікавився історією села Низкиничі та храмом-усипальницею воеводи Адама Кісіля, розпитував у старожилів про минуле стародавнього села Будятичі, шукав давньоруський Всеволож — овіяне легендами місто.

Товаришував Цинкаловський зі шляхетською родиною Караваєвих із села Кречів. Ця дружба тривала багато десятиліть.

Розуміючи, що без вищої освіти йому навряд чи вдасться здійснити ґрунтовніші дослідження, 1925 року Олександр вступив до Варшавського університету. Навчався на

богословському факультеті, тому що православним був закритий вступ на історичний факультет. Він усерйоз захопився археологією, співпрацював з Археологічним музеєм у Варшаві, отримував мудрі настанови від професора Антоневича. І часто бував у рідному Надбужжі. Невдовзі знахідки дослідника поповнюють музейні збірки Львова, Луцька, Варшави.

На початку 1930-х років погляд Олександра Цинкаловського був спрямований на волинське Полісся. Тут, у глухих селах, які загубилися серед неозорих лісів, учений спілкувався з місцевими мешканцями. З подивом та захопленням відкривав легенди і перекази, що немов переносили у сиву давнину. Мандруючи серед боліт і пралісів, натрапляв на цікаві знахідки: стоянки купців, скарби з римськими монетами та зброєю, човен з бурштином. Отже, багато століть тому поліщуки торгували навіть із далекими країнами Європи!

1935 року світ побачила монографія “Княжий город Володимир” — наукова праця, яку Олександр Миколайович присвятив рідному місту. Ця книга й дотепер залишається “дороговказом” для кожного, кому цікава історія нашого міста, від найдавніших часів до початку XX століття.

Протягом 1936—1938 років Олександр Цинкаловський працював у Кременці. Створив відділ археології при місцевому ліцеї, недовзі очолив музей. І наполегливо проводив польові дослідження: лише у Кременецькому повіті вчений відшукав 27 середньовічних поселень!

1939 року на Волинь прийшла радянська влада. І хоча дослідника запрошували на наукові конференції до Ленінграда, Києва, Цинкаловський швидко зрозумів: із новою владою йому не по дорозі. Через його службу у війську Симона Петлюри та відверто проукраїнські погляди радянські функціонери ставилися до нього зневажливо, називаючи “буржуазним націоналістом”. Навесні 1940 року Олександр Миколайович разом із дружиною виїхав до Варшави.

Війна, немов смертельний буревій, пройшлася по великій родині. Батьки дослідника, брати Воло-

димир та Борис загинули 1944 року від рук польських націоналістів. Раніше, 1943 року, на фронті загинув брат Микола — офіцер Червоної армії.

Олександр Миколайович із дружиною Регіною пережили Варшавське повстання 1944 року, щоправда, було втрачено архів вченого. Свої наукові праці він відновлював по пам’яті. Після війни подружжя переїхало до Кракова.

Наполегливо, невтомно працював Цинкаловський. І повсякчас пам’ятав про Волинь. Підтримував зв’язки з українськими науковцями, листувався з волинськими краєзнавцями. За будь-якої нагоди приїжджав до Володимира — до сестри Олени та племінниці Наталі.

Результатом понад 30-річної копіїткої праці Олександра Миколайовича став його опис 1442 населених пунктів Волині. Десятки, а то й сотні кілометрів пішки здолав учений, пройшовши найвіддаленішими куточками краю. Описував, фіксував пам’ятки архітектури, урочища, кургани, річки, озера. І усюди спілкувався з людьми.

1968 року краєзнавчий словник — праця цілого життя дослідника — був готовий. Олександр Миколайович негайно відвіз його до Києва, в Академію наук. І чекав. Довгих шість років.

Проте, як виявилось, у Радянському Союзі ця наукова праця не була потрібна. “Петлюрівець”, “білоемігрант”, “буржуазний націоналіст” Цинкаловський був чужий радянській ідеології.

Словник “Стара Волинь і Волинське Полісся” побачив світ у далекій Канаді завдяки зусиллям друзів з діаспори. Але Олександр Миколайовичу так і не судилося цього побачити. Знесилений хворобою, дослідник помирає 19 квітня 1983 року. Похований у Варшаві, на Вольському православному цвинтарі.

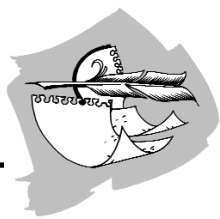
На наше глибоке переконання, Олександр Цинкаловський заслуговує на те, щоб йому був споруджений пам’ятник. Безперечно, що й князі — це наші славні предки; але пам’ятники Данилові Галицькому та Володимирі Великому є у різних містах України. З істориків належно вшанували хіба лише Михайла Грушевського, та й, напевно, більше як політика, ніж як науковця... На наукові здобутки Цинкаловського спирається нині ціла когорта сучасних дослідників не лише на Волині, а й у Рівному, Тернополі, Житомирі, Києві. А чи належно вшанували пам’ять видатного вченого його земляки?

Меморіальна дошка Цинкаловському відкрита у Ковелі; у Володимирі-Волинському ім’я дослідника носить гімназія. На його честь названо одну з вулиць міста, хоча до біографії вченого вона не має стосунку — адже мешкали Цинкаловські на вулиці Острівецькій (нині вул. 20 липня).

Там проживає племінниця вченого — Наталія Назарівна Грабарчук, яку називають берегинею роду Цинкаловських. Вона береже пам’ять про дядька, хоче ділитися спогадами з юним поколінням.

Тому ми вважаємо, що пам’ятник Олександру Цинкаловському може і повинен бути гідною окрасою Володимира-Волинського — міста, яке відкрило йому дорогу в життя.

Микола СТЕПАНЕНКО,
доктор філологічних наук,
професор, член НСПУ

...прикладом того, як треба жити і працювати для України, є доля професора Олексія Неживого, який після окупації Луганська повернувся на рідну Полтавщину і працює з подвійними зусиллями, тримаючи плацдарм Української Свободи, Української Віри і Честі. Як тримали його Григорій Тютюнник, Феодосій Роговий, Петро Ротач та інші лицарі правдивого Слова!

Юрій Антипович

Таким “живописцем правди”, чий зір, проте, спрямований у неба блакить, є і Олексій Неживий, який усе життя присвятив вивченню спадщини Григора Тютюнника, аби не забута була жодна подробиця з його земного шляху, аби не залишився не прочитаним жоден рядок і не був не розшифрованим жоден символ, жоден художній образ неповторної малої прози митця. Як і його предтеча Тютюнник, Олексій Іванович переймається не так проблемами побутовими, як вічними, ніколи не гордиться набутими званнями та заслугами, залишається людиною простою, близькою до тих, хто попліч із ним, до землі, до села, намагається своєю невтомною щоденною літературознавчою, громадською діяльністю сприяти утвердженню вічних ідеалів, будувати величний храм української літератури. Як і Григорій Тютюнник, добродій Олексій усе своє свідоме життя прагне відновити історичну справедливість, українську, у зросійщеному Донбасі, і вже зробив дуже багато для цього.

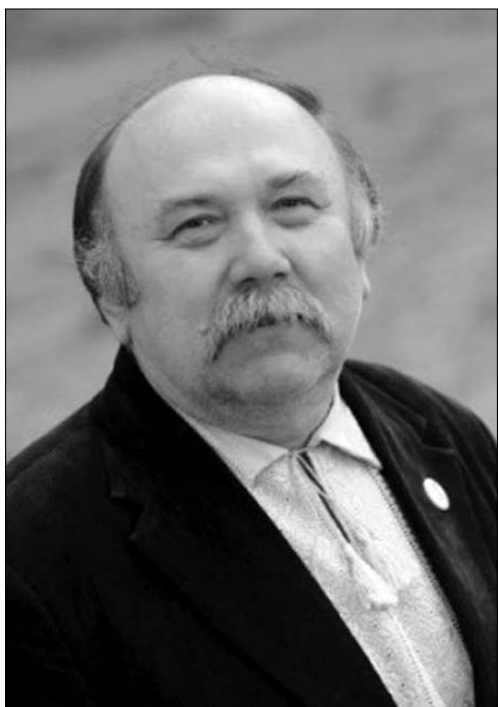
Олексій Іванович Неживий — науковець і краєзнавець, письменник і журналіст, а ще мандрівник-дослідник, один із тих свідомих інтелігентів, які плекали на сході нашої держави рідне слово й гартували український дух, стояли на захисті інтересів суверенної України. Уродженець Полтавщини, він від 1980 року й до початку війни, нав’язаної Україні Москвою, мешкав у Луганську, де пройшов шлях від студента місцевого педагогічного інституту до доктора філологічних наук, професора зного національного університету.

Олексій Неживий кровно пов’язаний із Лубенщиною не тільки тим, що це його мала батьківщина, а й тим, що своїми літературознавчими студіями увіковічнив мистецький подвиг не одного десятка видатних земляків. Нині він продовжує творчо співпрацювати з багатьма яскравими особистостями, які достойно репрезентують літературу цього краю. Він досліджує історію села Хитці, розповідає про його минулину й сьогодення з неприхованим захопленням, як справжній поет, бо воно, немов те гніздечко серед розкішного гілля, причаїлось у затишному куточку Полтавщини. Навесні тут виспівують дзвінкоголосі соловейки, а в ранковому тумані несе свої води колись ще й як зариблений Удай, прогулюючи хвилі в очеретах і рясці. Приваблюють Хитці своєю первозданною красою, пахощами різнотрав’я, кришталево чистою водою, квітучими садками біля хат.

Розуміння філології прийшло до Неживого через любов до чи-

Лицар рідного слова

Видатного майстра малої прози, одного з найталановитіших шістдесятників Григора Тютюнника Олесь Гончар називав “живописцем правди” — і велика істина в цьому є, бо вся його творча діяльність — це гідна подиву й щонайвищих похвал душевна праця, постійне намагання змалювати просту людину, її радіщі та болі, відтворити справжність життя й представити на її основі нову художню реальність, яка б, проте, не вихоплювала читачів із вічного плину буття, а допомагала їм пізнати справжній світ, стати добрішими, уважнішими один до одного. Митець виходить на бій із олжею, намагаючись очистити літературний храм від графоманства, прагнучи дошукатися історичної справедливості й знайти місце України, української мови, української літератури, української культури в нашому духовному просторі й світовому обширі. Творчість Григора Тютюнника автор “Собору” іменував ще “небомистецькою” за її наповненість духовними ідеалами, за потяг майстра слова до безоднього неба, до непромінливих на всі часи, на всі покоління й віки істин.

тання: “І це не перебільшення, бо книжка супроводжувала мене з дитинства. Може, це й добре, що в нашому селі телевізори з’явилися тільки в 1968 році, а до того часу навіть електрики не було... Пам’ятаю, як уперше прийшов до сільської бібліотеки в жовтні 1964 року. Бібліотекар, а це був чоловік, його прізвище Юрченко, швидко перевірів мої читацькі навички й запропонував першу для першокласника-читача книжку Василя Симоненка “Подорож у країну Навпаки”. Уже в сьомому класі читав повні зібрання творів класиків української літератури. Уроки мови чомусь здавалися нудними, бо в підручниках тоді переважали одноманітні вправи, що не мали змісту. Однак творчі завдання були до вподоби, а вже з дев’ятого класу перші замітки, кореспонденції, зарисовки почали з’являтися в міськрайонній газеті”, — розповідає, не приховуючи радості й задоволення від мандрівки в дитинство, Олексій Іванович.

Після закінчення Калайдинцівської середньої школи юнак спочатку працював механізатором у колгоспі, а потім у Хитцівській і Тишківській восьмирічній школах. Фахівців із відповідної освіти тоді в селі бракувало. І сьогодні він із теплотою згадує свої перші педагогічні кроки в рідній школі, яка дала йому півтвіку в житті, розкрила тайну світу, допомогла знайти себе в його розвирненні, до найдрібніших деталей відтворює тодішні цікаві й неординарні педагогічні ситуації: “Із перших років учительства запам’яталися туристичні подорожі рідним краєм. Як зараз бачу зимовий ранок біля школи. У садку десятки годівниць, а в нашому класі, це вже 1980 рік, уся зима спав їжак. Тільки 22 березня він прокинувся, бо почалася весна. Уроки розвитку мовлення проводив у шкільному садку, біля річки, у лісі, пропонуючи теми для роздумів, творчих робіт”.

Після повернення з армійської служби восени 1977 року Олексій Іванович продовжив викладати українську мову та літературу в Хитцях і водночас нав-

чався на заочному відділенні Харківського державного університету. Найбільше йому подобалося працювати в харківських бібліотеках, поринати в їхній багатий дивосвіт. Однак омріяне переведення на денне відділення відкладалося на невизначений час. Тому 1980 року став студентом Ворошиловградського державного педагогічного інституту імені Т. Г. Шевченка, а вже через півроку поєднував щоденні лекції, практичні й семінарські заняття з роботою в багатотиражній газеті “Трибуна студента”.

Усі роки навчання відчував підтримку декана філологічного факультету Олексія Андрійовича Міхна. Саме завдяки його рекомендації був офіційно направлений на роботу до педагогічного інституту. За сумісництвом працював учителем української мови й літератури в школі № 18 та в спеціалізованій школі № 1 м. Луганська, викладачем Луганського інституту післядипломної педагогічної освіти. Як бачимо, сама доля розпорядилася так, що довелося майбутньому маститому вченому опинитися в Луганську, разюче відмінному краї від “найукраїннішої України”, де він народився. Майже три з половиною десятки літ Олексій Іванович вершив українську справу в зросійщеному Донбасі. Зробив багато, мав добрі плани на дні грядущі, але не всі вони здійснилися: почалася російсько-українська війна. Про співпрацю з окупантом, на яку, хоч як дивно, згодилися декотрі з колег, не могло бути й мови. Родина Неживих, покинувши затишну оселю в Луганську, перебралася до Полтави. “Тут доводилося бувати й раніше, — говорить глава сім’ї, — найчастіше, мабуть, у обласній бібліотеці й бібліотеці педагогічного університету. Наш переїзд до Полтави влітку 2014 року був несподіваний. Найголовніше те, що я і дружина маємо роботу за фахом. Тут, як кажуть, не обійшлося без допомоги добрих людей. Найбільше сприяє полтавський суржик, особливо усне мовлення учнів та молоді”. Мрія повернутися на Луганщину не полишає Олексія Івановича. Найбільше він уболює за те, аби не пропав його найкоштовніший скарб — бібліотека, яку почав збирати ще зі шкільних літ.

Олексій Неживий є автором понад 380 наукових і науково-по-

пулярних праць із літературознавства, історії педагогіки, фольклористики, методики викладання української мови й літератури, а також понад 700 публікацій у періодичній пресі. І в кожній сфері своєї діяльності він досягає серйозних успіхів. На запитання про одночасне поєднання в житті кількох важливих справ Олексій Іванович відповідає так: “Воно, мабуть, просто викликане специфікою нашої педагогічної професії, адже ніколи не сумнівався, що навчати майбутніх учителів неможливо без постійного спілкування з учнями. Щодо літературно-критичних праць, знову ж таки їх поява спричинена передусім професійним інтересом до сучасного літературного процесу, намаганням сказати своє слово. Думаю, що ніколи це вдається, особливо в рецензіях текстологічного спрямування”.

Основний предмет дослідження літературознавця — художня спадщина Григора Тютюнника. Він доніс до сучасників у найчистішому вигляді прозу, епістолярій, живий погляд свого славетного земляка. Олексій почав цікавитися цим письменником ще в дитинстві, коли прочитав його книжку “Батьківські пороги”, літературні герої якої були дуже схожі на живих, рідних хитцівському хлопчикові людей. Саме це вразило тоді майбутнього науковця, торкнуло струни його чутливої душі. Захоплювала також життява правда, тобто те, чого спраглий до знань юнак не міг знайти в тодішніх підручниках. Зацікавлення творчістю Тютюнника-молодшого вилилося в бажання дослідити зв’язки письменника з Донбасом після переїзду Неживого в шахтарський край. Основним своїм здобутком Олексій Іванович вважає те, що йому вперше вдалося видати листи, щоденники, записники Григора Тютюнника, кіносценарій за романом старшого брата Григорія Тютюнника “Вир”, дослідити основний текст художніх творів “Три зозулі з поклоном”, “Деревій”.

Опинившись не з власної волі на Полтавщині, професор Неживий продовжує роботу над проектами, пов’язаними з постаттю і творчістю одного з найталановитіших сучасних українських новелістів. У першочергових планах його — видання повного зібрання творів Григора Тютюнника, а також неспотвореного тексту роману Григорія Тютюнника “Вир”, що, на його думку, слід зробити “саме на рідній землі братів Тю-

тюнників”. Ученому болить, що на Полтавщині немає літературно-меморіального музею братів Тютюнників. Він пропонує реальний варіант розв’язання цієї важливої проблеми: “У грудні 2016 року в Шилівській ЗОШ відкрито нову експозицію літературного музею братів Григорія і Григора Тютюнників. На колишній будівлі Шилівської школи тепер меморіальна дошка, отож у цьому приміщенні треба розмістити сучасний музей, куди б мали змогу приїздити люди з усієї України”.

Незважаючи на розмаїте коло наукових інтересів, дивовижну вичерпність кожного дослідження та проекту, Олексієві Неживому вдається й досі бути новатором у царині літератури. Його докторська дисертація, що має назву “Наукова біографія і творча спадщина Григора Тютюнника: джерелознавча і текстологічна проблематика”, є першою в Україні з такої проблеми. Ця робота знакова тим, що визначає комплексний аналіз текстологічних проблем художньої творчості Григора Тютюнника в органічному синтезі з джерелознавчим вивченням життєвого й творчого шляху. Уперше до наукового обігу введено значну частину творчого доробку митця: у солідних наукових виданнях опубліковано 120 листів, усі щоденники й записники, кіносценарій за романом Григорія Тютюнника “Вир”, також за автографом здійснено текстологічний аналіз і підготовку до друку новели “Деревій”, за аудіоавтографом — новели “Три зозулі з поклоном”. У багатьох архівах і музеях, державних і приватних, виявлено, а згодом донесено до широкого читацького загалу літературні, історичні джерела, що стосуються біографії письменника, його творчої особистості. Завдяки невтомній праці дослідника всі ці матеріали дали змогу здійснити комплексний науковий опис творчого набутку Григора Тютюнника й систематизувати важливі сторінки біографії митця. “Якщо сказати коротко, — констатує Олексій Іванович, — головним для мене було й залишається оприлюднення маловідомої чи й невідомої спадщини Григора Тютюнника. У сучасному літературознавстві застосовується чимало методів досліджень, але прикро буває, коли перетворюються вони в своєрідну матрицю, навіть штамп для чергового інтерпретатора”.

Важливо й те, що творчим натхненником працюючого письменника й літературознавця став іще один видатний науковий та культурний діяч — Борис Грінченко. Це окрема серйозна наукова розвідка на сотні сторінок. Ми ж наголосимо лише на тому, що неабиякий резонанс у науковому світі викликала кандидатська дисертація Олексія Неживого на тему “Педагогічна спадщина Бориса Грінченка”, а високу оцінку одержали праці “Борис Грінченко — вартівний рідного слова” (2003, 2007, 2013), “Борис Грінченко у дослідженнях і спогадах” (2013). Міністерство освіти і науки України рекомендувало їх як навчальні посібники для студентів ВНЗ.

До сказаного додамо й те, що з 2003 до 2014 року Олексій Неживий виконував обов’язки відповідального секретаря журналу “Бахмутський шлях”. За це десятиліття часопис став справді всеукраїнським. Його автори звідусіль:

Львів, Одеса, Київ, Полтава, Кременчук, Лубни, Донеччина, Луганщина. “На жаль, тепер журнал не виходить, і це теж мій сум”, — з болем і тривогою говорить професор.

Коло наукових інтересів Олексія Неживого розширює краєзнавство, яке невід’ємно пов’язане з життєписом і творчістю тих літературних постатей, якими так захоплюється вчений. Прагнучи поширити та осучаснити літературне краєзнавство на Полтавщині, він започатковує в Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського серію книг “Видатні педагоги Полтавщини”. Стананнями краєзнавця вже вийшли дві книжки, присвячені відомим педагогам-полтавцям — Карпові Ходосову (з Хорола) та Григорієві Сурмилу (з Лубен). Також видано біографічно-краєзнавчий нарис про Григора Тютюнника “Уклін рідній землі полтавській”, опубліковано дослідження про власний родовід та історію вже згаданого рідного села — “Причастя рідним краєм”. Зараз митець працює над літературним портретом письменника-земляка Юрія Сліпка, який походить із села Винники Козельщинського району. Сам же дослідник визнає, що найрідніший і найкрасивіший його краєзнавчий витвір — це садок на батьківському дворі, який запрошує ширше: “*Прійдіть весною чи влітку, самі переконастесь*”.

Те, що зробив Олексій Неживий, не може не вражати. Плоди його блискучої праці виховуватимуть не одне покоління вдячних українців. Він — літературознавець, педагог, письменник, краєзнавець і журналіст із Божою іскрою. Чого в цього чоловіка більше, важко сказати, адже він людина-універсум, учений із широким діапазоном мислення. Його книжки, статті, рецензії, передмови, художні тексти — зразок гармонії: у кожній із обраних царин митець легко впізнаваний, самобутній, переконливий, він уміло єднає високі емоції, які магнетично притягують читачів, із ваговитими аргументами, які підтверджують ту або ту істину, надають їй ваги. Якби в докладно схарактеризувати всі вектори творчості Олексія Неживого, вийшла б, без перебільшення, міні-енциклопедія, довершений багатотомник, наскрізь пронизаний авторськими законами, опертими на закони вселюдські.

Читаєш праці професора Неживого і думаєш: як могла одна людина встигнути стільки досягнути і зробити? І здається мені, перефразовуючи Григора Тютюнника, що секрет таланту такого — у його небайдужості, у його сердечному горінні, у багатомірній любові: до обраної справи, до життя, до людей, до полтавського краю й усієї землі української.

Цьогоріч 9 березня (у Тарасів день!) Олексій Неживий святкує свій 60-літній ювілей. Тож зичимо іменинникові, щоб не міліли ріки любові, добра й тепла навколо нього, щоб живі й здорові були найрідніші його люди, щоб розросталося вгору і вишир його літературознавче та письменницьке древо, усотуючи життєдайні соки рідної землі й розпросторюючись своїм гіллям до найсокровенніших висот української духовності!

Юлія ЄРМОЛЕНКО, завідувач меморіального музею Тараса Шевченка “Хата на Приорці”

*Минули літа молодії,
Холодним вітром од надії
Уже повійало. Зима!
Сиди один в холодній хаті,
Нема з ким тихо розмовляти,
Ані порадились. Нема,
Анікогоського нема!*

Ці рядки Тарас Шевченко написав похмурого дня 18 жовтня 1860 року за кілька місяців до своєї смерті. Він дивився з вікна своєї майстерні, найсумнішого та останнього свого помешкання, на холодну петербурзьку осінь, знову й знову згадуючи свою наречену, з якою “не побравившись, розійшлися” і що стало причиною фатального суму для 46-літнього “сивоусого сироти”, людини без родини... Для нього, визнаного поета, талановитого художника, вже знакової особистості, не здійснилося за життя природне людське бажання — мати свою оселю, затишну власну хату, де можна було б “з дружиною єдиною тихо розмовляти”, де б лунали дзвінки дитячі голоси...

Перші свідомі дитячі спогади Тараса про батьківську хату з усім відчаєм й смутком спливають на засланні у відомій програмній поезії “Якби ви знали, паничі...” (1850, Оренбург):

*За що, не знаю, називають
Хатину в гаї тихим раєм.
Я в хаті мучився колись,
Мої там сльози пролились,
Найперші сльози...*

Зі спогадів родичів і земляків відомо, що Тарас з’явився на світ у хаті свого діда, батька матері (якому було вже тоді за сімдесят років) — Якима Івановича Бойка. 1864 року на її місці встановлено меморіальний камінь, а до 175-ліття від дня народження Шевченка хату було відновлено разом із хатою Копія, де жила родина Шевченків у Моринцях. Отже, можна вважати, що першою хатою Тараса була не родинна оселя, а чужа хата розбійника Колесника...

Ось так і судилося Шевченку прожити “весь вік в чужій хаті...”, як героїні його “Наймички”, що, на відміну від Тараса, знала, за що карається.

Наприкінці 1815 року Григорій Іванович Шевченко повертається з родиною до хати свого батька у Кирилівку й невдовзі по приїзді купує (за 200 рублів) у сусіда-односельця Тетерюка хату з садбою. Спогад про неї Шевченко залишив на сторінках повісті “Княгиня”: “Село! Скільки любих, чудових видів пробуджується в моєму старому серці при цьому любому слові! Село! І ось стоїть переді мною наша бідна, стара біла хата, з потемнілим солом’яним дахом та чорним димарем, а біля хати на причілку яблуня з червонобокими яблуками, а навколо яблуні квітники, улюбленець моєї незабутньої сестри, моєї терплячої, лагідної няньки...”

У цій хаті 9-річний “білоголовий хлопчина” Тарас 1823 року навів попросається зі своєю матір’ю, за два роки проведе на місцевий цвинтар батька... У хатупекло до мачухи він більше не повернеться. Буде в його сирітських поневіряннях і хата дядька Павла Шевченка (що став опікуном братових дітей), а потім хати дяків — “учителів”, а далі — тернистий шлях до мрії у чужих землях, по чужих людях, по чужих хатах...

Від першого твору “Причинна” (1837 рік) до останньої поезії “Чи не покинуть нам, небого...” (1861 рік) слово “хата” у “Кобзарі” згадується 230 разів.

Образ хати як макрородини (за В. Шевчуком) з’являється вже у поезії “Гайдамаки”, де батько благословляючи лицарів застерігає:

*Постригайте... світ — не хата,
А ви малі діти,
Нерозумні...*

«Хатки біленькі виглядають, мов дітки в білих сорочках...»

Образ хати в житті та творчості Тараса Шевченка

Тут з’являється і образ з народної творчості — могили — “темної хати” (де Гонта ховає вбитих ним дітей). Такий самий образ бачимо і в поезії “Слепа” (“поселився в темній хатке за тихим Дунаєм”), а потім у поезії “Чи не покинуть нам, небого...” (“весела хата, щоб ти знала”). Перегукуються з цим епітети-означення “нова хатина” (“Утоплена”).

Але здебільшого образ хати у Шевченка невідривно пов’язаний з поняттям родини, її цілісності. Це хата-рай: хата “тиха, весела”, протиставленням до якої є хата-пекло: хата-пустка (“Рановранці новобранці”), “хата пустою смерділа” (“Відьма”), “удовина хата” (“Сова”), де злидні, горе, де немає справжньої міцної родини (мачуха або вдова), де немає правди.

Такий мотив з’являється у поезії “Три літа” (22 грудня 1845 року):

*Невеликій три літа
Марно пролетіло...
А багато в моїй хаті
Лиха нарobili.*

Лихо чекало на Тараса не лише в серці, а й у житті... У поезії “Не кидай матері!” про “пустку покинутої хати” (Сверстюк) з циклу “В казематі”, Шевченко вже відчуває, що доведеться йому бути “в чужій землі, в чужій сем’ї...”

Зазначимо тут контраст “хата-палати”, що звучатиме й пізніше в поезії “Княжна”, написаній уже на засланні в Орській фортеці 1847 року:

*Село! Село! Веселі хати!
Веселі здалека палати,
Бодай ви терном поросли!*

Мотив “непопленої хати”, туги згасання колись живого села звучить і в казематній поезії “Ой три шляхи широкі”:

Програма поезія “Садок вишневий коло хати...” — іділічне марення про Україну, про її одвічну сутність. А далі — заслання. Доля сироти, який мусить поневірятися серед чужих людей у чужій землі вибухнула ще в “Катерині” (1838 рік): “*Ні родини, ні хатини; шляхи, піски, горе...*”

У своїй розвідці “Ідея родини як основи суспільності” В. Шевчук наголошує: “...коли не буде в макрородині любові, взаєморозуміння та єдності, почнуть розпадатися і мікрородини...”

*В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля...*

(“І мертвим, і живим...”, 1845)
Ці слова (власне народна мудрість) стали поетичним кредо Шевченка.

*А я так мало, небагато
Блавав у Бога. Тільки хату,
Одну хатиночку в гаю,
Та дві тополі коло неї...*
Не просто хата мріється пое-

тові, а таки родинне гніздо, і не на чужині, а на рідній землі, з її могилами, історією, тобто вписане у свій народ — це також є образ “раю”.

Пророчими стають рядки програмного вірша “Мені тринадцятий минало...”, написаного 1847 року в Орській фортеці:

*Овернувся я на хату —
Нема в мене хати!
Не дав мені Бог нічого!..*

*І хлинули сльози,
Тяжкі сльози!..*

Тоді його розрадив поцілунок дівчини, першого несвідомого кохання...

Далі в особистому житті йому вже не буде такого щастя...

Описи садиби й хати — цього епіцентру родини, що характеризує її членів загалом і господаря зокрема, з’являються в повістях Шевченка, написаних у Новопетрівському укріпленні. “Тараса Шевченка... вважають неперевершеним майстром художньої деталі... Чи не найпродуктивніші у повістях Т. Шевченка деталі побуту, — зазначає Роксана Харчук. — Це

спогадами Шевченку, що через чотири роки побачить що омріяну картину на дачній околиці “златоногого, тополями увінчаного та садами повитого Києва”, куди він втече від серпневої спеки. Тарас оселиться на садибі з кушами бузку по обидва боки фіртки, чудовим садочком, білою хатою з дерев’яними віконницями, вигоном і старим дубом на горі. “Після заслання явився справді інший Шевченко, — пише Євген Сверстюк, — просвітлений стражданням і наче якось відчужений від барв життя... Я не знаю нічого драматичнішого і моторошнішого, ніж три останні роки життя Шевченка “на волі”. Кульмінація цієї драми — остання його подорож в Україну. Вимріяне, злежале в снах повернення “додому”, в Україну, обмарену до кожної стежини, до кожної людини і кожного дерева. Вернути, оселитися в Україні, одружитися в Україні — “бодай на чортів сестрі”. Це була якась нав’язлива ідея, крик еста — проти всіх логік, усіх вітрів, усіх перешкод, що нагромаджувалися горами. Все життя він пролітав над цими горами в поетичному леті, а зараз запраг пролетіти реально, у житті, і вже що є сили розгортає гарячкову діяльність, блазеє посередників, щоб шукали серед земляків дружину, хату, сам накреслив плян майбутньої хати... Насправді не було нічого... У цій останній холодній сльозині повторилися всі великі Шевченкові трагедії — від “Катерини” до “Неофітів” (“нема сім’ї, немає хати”) і “Марії” — у ній зрештовано всю історію України, як посів без жнив і замкнене коло сирітства”.

Ті неповних три місяці 1859 року, які доля відвела 45-річному Тарасові для останньої подорожі на батьківщину, стали останнім побаченням його з родичами та друзями, з рідним селом, з “хатками біленькими”.

Одна з таких хаток, що була на мальовничій околиці Києва — Приорці — по вул. Вишгородській, 5, особливо привабила Тараса Шевченка. “*Лісов та йшов — бачу хатка стоїть, не то панська, не то мужича, біла-біла, наче сметана та ще й садочком обросла, а на дворі дитячі сороченята сушаться — рукавами махають — мене кличуть: я й зайшов!*” — так пояснив Шевченко свій візит до будинку його господині Варвари Матвіївні Пашковській, що мешкала тут зі своєю родиною влітку 1859 року та одразу ж попросився до неї на квартиру. Останній київський притулок поета став для його сирітської душі розрадою та справжньою хатою-мрією. Тепер тут музей, де зберігся побут київської околиці, такий зворушливий і дуже близький Тарасові Шевченку, що після солдатського побуту й петербурзької казенної квартири потрапив на релізі в справжню хату.

Весь 1860 рік в Україну з Петербурга летітимуть листи від Тараса до його родича Варфоломія, що піклувався у справах побудови хати. Мрія так і залишиться мрією... Вона здійснилася вже по смерті поета, він-таки обрив омріяну хату на рідній Черкащині, на високій горі, “де Дніпро, і кручі було видно...”

Тема “самотнього існування в старості” (за Шевчуком) — провідна тема останніх поезій, “образ хати із садком здобуває значення не лише символу родинного гнізда, а й духовного дому, що його людина буде як “рай”, який, зрештою, залишається у вічності...”

Сергій МЕЛЬНИЧЕНКО: «Я щаслива людина»

— З чого почалося Ваше захоплення театром?

— З дитинства я любив вигадувати сценки і показувати їх друзям. Уже тоді мав свого глядача. Знаковим для мене став день, коли старша сестра повела до Хмельницького музично-драматичного театру на виставу “У неділю рано зілля копала”. Дуже сподобалася форма подачі матеріалу з музикою і танцями, запав у серце жанр музичної комедії. Саме тоді вирішив присвятити себе театральному мистецтву. Після закінчення школи вступав до Київського театрального інституту, не вступив.

Перед армією подався у шофери. Служив у резервах Верховного головнокомандування. Наша дивізія брала участь у парадах. Після армії знову працював водієм. Та якось прочитав оголошення про набір у театральну студію імені Панаса Саксаганського. Вирішив спробувати, хоча мені тоді вже було 28 років. Та, незважаючи на вік, Василь Козерацький узяв мене на свій курс. У студії тоді викладали педагоги з Київського театрального інституту імені І. Карпенка-Карого: Биковець, Соколов, Єсіпенко. Ми навчалися три роки, нам викладали лише предмети з фаху. Керівником студії був Іван Луцик. Щовечора ми виступали на сцені.

Після навчання у мене було вісім запрошень із різних театрів України. Та Борис Шарварко (тодішній директор театру) переконав мене залишитися в Київській опереті. У театрі я вже 50 років.

— Чи пам’ятаєте свій акторський дебют?

— Під час навчання в студії мені доручили тримати канделябр в опереті “Маріца” Імре Кальмана. Я дуже хвилювався. Здавалося, що на мене дивиться вся публіка в залі... Знаковою стала роль конюха у виставі “Герцогиня із Чикаго”, постановку якої здійснила чудовий режисер Ірина Молостова. А з ролі Зупана у “Циганському бароні” для мене починається відлік дуже цікавих робіт.

Свою акторську кар’єру я почав, виконуючи ролі дідів. Щедро гримувався... У ті роки дуже хотів бути схожим на комедійного ак-

тора Театру оперети Миколу Влашука.

— Уже тридцять років Ви виконуєте роль Жори у мюзиклі Ігоря Поклада “Таке єврейське щастя”. Розкажіть про цю роботу.

— Я не лише граю цю роль тридцять років, а й виконую її без дублерів. Це, звичайно, складно і відповідально: адже якщо я з якихось причин не вийду на сцену, то підведу колектив.

Вистава специфічна, адже ми граємо євреїв. Намагаємося передати побут та особливості мови цього народу. Але тут головне не впадати у крайнощі. Думаю, що у нас вийшли достовірні життєві образи.

За тридцять років дорослішав я, подорослішав і мій герой. Але великих змін цей образ не зазнав. З виставою ми побували у Польщі, Чехословаччині, майже в усіх обласних центрах України. У деяких регіонах постановку сприймали стримано, в інших — емоційно. Напевне, це залежить від культури глядачів.

— Із 1989 року Ви виконуєте роль князя Ліпєрта Волятюка в опереті Імре Кальмана “Сільва”.

— Із 1989 року йде остання постановка цієї оперети. А я почав виконувати цю роль значно раніше. Я вийшов у простій сім’ї і лише через роки зрозумів свого героя, який належить до вельмож і аристократів. Ставлення до персонажа хороше, адже, не дивлячись на високе соціальне становище, він не втратив людських якостей. Князь людина добра і весела.

Сергій Мельниченко — соліст-вокаліст Київського національного академічного театру оперети, заслужений артист України. У його творчості виявляється потяг до сильних сценічних характерів, позбавлених одноманітності ролей, що потребують яскравих емоційних злетів. У таких артистів талант від Бога. Для шанувальників жанру оперети стало звично ходити “на Мельниченка”.

27 лютого пан Сергій відсвяткував свій 80-літній ювілей.

— Постановка “Сільви” 1989 року — перша класична оперета у перекладі українською мовою. Потрібно було мати сміливість, аби у той час піти на такий крок.

— Наприкінці 80-х років розпочався процес національного відродження. І наш театр активно долучився до цього процесу. Були певні побоювання, як сприйме українськомовну “Сільву” глядач, були й відверті скептики, які говорили, що у нас нічого не вийде. Але вони прорахувалися. Остання постановка цієї оперети вже майже тридцять років іде з великим успіхом. Сьогодні переважна більшість наших вистав українськомовні.

— Грала у виставах, створених за українськими класичними сюжетами?

— Серед зіграних ролей запам’ятався образ Голови з “Майської ночі” за М. Лисенком. Особливо подобається роль Цибулі у “Сорочинському ярмарку” О. Рябова. Також я створив цей образ у однойменному фільмі, що вийшов на екрани 2004 року. Інколи і зараз знімаюся в кіно, але це епізодичні ролі.

— Що Вас надихає на творчість?

— Кожна роль наповнена моїм внутрішнім “я”, звісно, в рамках завдання режисера і відповідно до тексту. Завжди намагаюся відійти від штампів. Велику роль у творчості відіграє досвід. За п’ятдесят років служіння в Опереті я переграв майже весь комедійний репертуар. Щоразу, виходячи на сцену, я мрію, щоб моя гра вражала глядача. Навіть якщо це роль Чергового у “Летючій миші” Йоганна Штрауса.

— “Летюча миша” — перша режисерська робота народної ар-

тистки України Тамари Тимошко-Горюшко. Як з нею працювалося?

— Тамара Михайлівна вже багато років грає у нашому театрі. Артистка з великим досвідом, дуже добре розуміє своїх колег. Спочатку не був впевнений, що зможу добре зіграти роль Черго-

вого: адже дуже непросто грати п’яну людину. Проте роль вдалася, мене навіть неодноразово запитували, чи не п’ємо ми перед такими ролями. Звичайно ж, ні, але нам вдається створити ілюзію і це радує.

— Чи були ролі, які мріяли зіграти багато років?

— Ще з 1961 року хотів втілити на сцені образ Альфреда Дуліттла з мюзиклу Фредеріка Лоу “Моя чарівна леді”. Пам’ятаю гастролі американської трупи, що проходили в Жовтневому палаці (нині Міжнародний центр культури і мистецтва). Тоді мені

дуже сподобалася гра актора, який виконував роль Альфреда Дуліттла, а професор Генрі Хіггінс вразив тоді мене своєю елегантністю.

Моя мрія збулася лише у ХХІ столітті. Альфред Дуліттл — дуже розумний персонаж. Це сміттяр, який розмірковує як великий фізик. Роль не з легких, треба бути дуже обережним, аби не впасти у крайнощі. Вважаю, що це мені вдалося. І хоча я вже не граю у мюзиклі “Моя чарівна леді”, але з приємністю згадую цю роботу.

— Як змінився театр за п’ятдесят років?

— Кожен період унікальний по-своєму. Я працював із багатьма прекрасними режисерами. А з акторів мені запам’яталася робота з Вірою Новінською, Миколою Блошук, Дмитром Шевцовим, Лідією Запорожцевою.

Були й непрості часи, але колектив вистояв. Нове відродження театру розпочалося відтоді, як його очолив Богдан Струтинський.

— Познайомитися з дружиною Вам допоміг театр?

— У мене чудова дружина Валентина Антонівна. Вона інженер за фахом. Якби не вона, то я не відбувся б як артист. Уперше вона мене побачила багато років тому у виставі “Любов Ярова”, де я грав негативного персонажа, і запам’ятала. А при знайомстві сказала, що я талановитий. Уже більше тридцяти років ми разом.

— Які творчі плани?

— Людині у моєму віці вже важко будувати якісь плани. Хочеться, щоб Бог давав здоров’я, аби я міг довше виходити на сцену і дарувати глядачеві частку своєї душі. Хочу ще довго служити театрові, без якого не уявляю свого життя. Я ніколи ні на кого не тримаю зла. Якщо з кимось посварився, то перший пропонує помиритися. Можливо, хтось скаже, що я ідеаліст, але вважаю, що не буває поганих людей, просто не у всіх склалася доля.

Вважаю себе щасливою людиною. У житті й творчості я відбувся. У мене чудова дружина, працюю в хорошому колективі. Про що ще можна мріяти у вісімдесят?

“До постановки цієї всесвітньо відомої опери мене запросив художній керівник Київського театру оперети Богдан Струтинський. Опера “Дзвіночок” — цікава творча пропозиція. Щоб дослідити матеріал, я певний час спостерігав за роботою аптеки в одному зі спальних районів Києва. Можу сказати, що це окремий

світ нашого міста, який розташовується поруч — на міському подвір’ї. Це світ складений із усіляких історій, іноді трагічних, а іноді комічних, іноді таких, які навіть складно уявити. Ми спробували відтворити цей світ на сцені театру у фойє Національної оперети України. Щоправда, наша аптека старовинна і міститься на

Весела опера з філософським підтекстом

У Київському національному академічному театрі оперети відбулася прем’єра комічної опери Гаєтано Доніцетті “Дзвіночок” в українському перекладі Яни Іваницької. Оперу-фарс на сцені театру у фойє поставив молодий режисер Віталій Пальчиков.

італійському подвір’ї, але історії можуть здатися глядачеві схожими на сучасні”, — сказав напередодні прем’єри режисер-постановник Віталій Пальчиков.

“Постановка “Дзвіночка” давно була в планах театру, але час, коли задум втілювався в життя, прийшов саме зараз. І, певне, це знаково, адже наразі у світі спостерігається сплеск неймовірного інтересу до класичної музики і, особливо, до оперети та опери. Працюючи над виставою, ми звернулися до першоджерела, написаного Доніцетті, для якого родинні цінності були понад усе. Тому можна стверджувати, що це перша європейська версія авторського оригіналу Гаєтано Доніцетті.

До творчості Гаєтано Доніцет-

ті, ми звертаємося вперше. Для постановки цієї опери ми запросили Віталія Пальчикова, тому що він оперний режисер і добре знає оперну фактуру. Саме він запропонував досить цікаве режисерське рішення і виграв конкурс”, — зазначив художній керівник Національної оперети України Богдан Струтинський.

Оперу-фарс композитор Гаєтано Доніцетті “Дзвіночок” написав на власне лібрето 1836 року. У середині ХІХ століття вона отримала певне розповсюдження на оперних сценах, головним чином в Італії. Потім з’являлася у афішах європейських театрів не так часто. У 60-ті роки минулого століття її постановка була здійснена на сцені театру “Ла Скала”. 1973 року силами Великої Рим-

ської опери “Дзвіночок” записали для італійського радіо.

Для участі у новій виставі було підготовлено три творчі склади. Першими іспит перед глядачами складали заслужена артистка України Г. Довбня, солісти-вокалісти театру Ю. Гадзецький, О. Хардамов, О. Кирилов, О. Арбузова та інші. Публіка мала змогу помилуватися атмосферою старовинного італійського подвір’я, наповненого веселою легкою музикою. Глядачі розмістилися за столиками, а перед ними було розіграно динамічне і кумедне дійство із дотепними жартами і несподіваними перевтіленнями, крізь які, за режисерським задумом, проглядався і філософський підтекст.

Судячи з теплої реакції глядачів, постановка вдалася. А наразі в театрі працюють над постановкою ще однієї комічної опери, цього разу це буде твір Джоаккіно Россіні “Севільський цирюльник”.

Матеріали підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО

Світлана МАХОВСЬКА,
кандидат філологічних наук, до-
цент, м. Хмельницький

У віршах шкільної пори пере-
важають мотиви любові до рідно-
го краю, вибору майбутніх життє-
вих доріг, перші порухи почуттів
закоханості. У тих спробах відчу-
вається вплив народних та автор-
ських пісень, подеколи опис пе-
реважає над зображенням, але й
спостерігаються ознаки оригі-
нального вислову, пошуку та ут-
вердження власного творчого Я
("Вода плюскоче хвилю", "До-
щичу! Падай на жито...", "Надве-
чір'я, тумани встають..." та ін.).
Ліричний герой 18-річного поета
Миколи Дмитренка спрямова-
ний на дію, енергійну самореалі-
зацію: "Життя любити — не сиді-
ти /З погаслим вогником в очах,
/А йти на дощ, на сніг, на ві-
тер..."

Вчинки логічні після намірів,
зادумів. Не можна уявити дмит-
ренківського ліричного героя
бездіяльним, байдужим. Він ши-
ро й просто заявляє: "В мені ж
киплять дієслова!". Цей герой
молодий, завзятий, цілеспрямов-
аний: "Я у дорозі, в русі, в шалі,
/І в танці, герці все життя". Отож
і маємо лірику широкого тема-
тичного діапазону. У розділах
"Вірю в сонце, вірю в небо",
"Безсмертну свічку запало",
"Душа моя — космічний вибух
болю", "Серце в русі веселить-
ся", "Хай тихо золотіє лист" гли-
боко розкривається ліричний та-
лант поета.

Лірика Миколи Дмитренка
наповнена ширістю й палкістю
почуттів, думок, тривогою і тур-
ботою про Україну, український
народ. "Я не з коляски — з ко-
лиски, /Виріс у хаті сільській /Не
під зіркові виски — /Під колис-
кових спів", — це початок вірша
"Я — українець!". Сильний дух,
глибоко патріотична громадян-
ська позиція висловлені в поезіях
"Народові", "Українська доро-
га", "Мене не оберуть за прези-
дента", "На вибори, на перебірки",
"Чиновники у темному
вбранні", "Кавказ", "Держави
страж і знак", "Констатація",
"За нашу Україну", цикл "На
Майдані, коло серця" та ін. За
кожним рядком, образом — лю-
бов до рідного, зневага до "пра-

Талантом ограничене слово

Дмитренко Микола. Поезії. — К.: "Сталь", 2017. — 252 с.

**Найповніша збірка поезій відомого письменника й науковця-фольклориста Ми-
коли Дмитренка — це не вибране, а частина з написаного впродовж багатьох літ,
поставлене за хронологією: з 1970-го до 2016-го. У восьми розділах, що відкрива-
ються шмуц-титулами й оздоблені портретами автора відповідно до періоду життя,
вміщено понад триста віршів. Рідко коли письменники публікують перші спроби пе-
ра. Микола Дмитренко подав три десятки творів, що засвідчують обдароване по-
чатківство (розділ "На ниві поезії вчуся. Зі шкільного зошита"). Він — представник
"тихого покоління" 1970-х, коли після резонансних арештів української інтелігенції
розпочинали свій літературний шлях Василь Шкляр, Михайло Слабошпицький, Ва-
силь Портяк, Василь Герасим'юк, Катерина Мотрич, Василь Осадчий, Оксана За-
бужко, Михайло Василенко, Антон Морговський, Василь Клічак та ін.**

витель-водомутителів", які не-
спроможні розбудувати Україн-
ську державу й забезпечувати на-
родові добробут.

Чимало поезій присвячено
матері, батькові, рідному Поділ-
лю ("Синівська молитва", "Наб-
лижається той день", "Мамине
обличчя", "Немає вроди над ка-
лину", "Пісня про маму", "Бать-
кам", "Пам'ять", "Поділля",
"Рушники", "Життя його — піс-
ня", "Охоронець вогню", "І знов
село — душа моя, розрада", "Піс-
ня про рідне село", "Пісня про
Зятківці"). Недарма у збірці чи-
мало творів названо піснями: з
десяток текстів Миколи Дмит-
ренка покладено на музику. Чи не
найвідоміший тут лірично-філо-
софський шедевр "Не тужи, не
сумуй" ("Відлітають у вирій дум-
ки мої літні"), що часто звучить
по українському радіо, — на ньо-

го написав чудову мелодію зна-
ний композитор Олексій Кереке-
ша, пісня ввійшла до альбому
"Два світи".

Лірика кохання Миколи
Дмитренка засвідчує високу нап-
ругу почуттів, ніжність, бентегу,
радість зустрічей і біль розлук,
надії, мрії, гру фантазії. Багатство
емоційних станів, хвилювань, пе-
реживань, розчарувань і утве-
рджень — усе це запалює серце й
розум, тривожить душу таємни-
цями, за якими то гризоти совісті
за втраченим, то світлі відчуття
щасливих миттєвостей, то споді-
вання любові. У віршах чимало
інтриги, цікавих образів та рядків
("Ти мене у себе не закохуй",
"Задивлюсь у твої небеса", "Ста-
рі листи любові", "Не бійся вто-
ми від вогню", "Запало тебе, мов
свічку", "Був час, мені ти пожа-
ліла...", "Люблю твій усміх загад-

ковий", "Не благай жа-
гучими устами", "Си-
ничка стукнула в вік-
но"). Багато рядків міс-
тять своєрідні формули-
констатації, формули-
настанови: "Кохай, ко-
хай, бо час тебе не жде,
/Він забирає дні твої і ночі. Допо-
ки тіло спрагле, молоде, /Кохай!
У старості кохають очі".

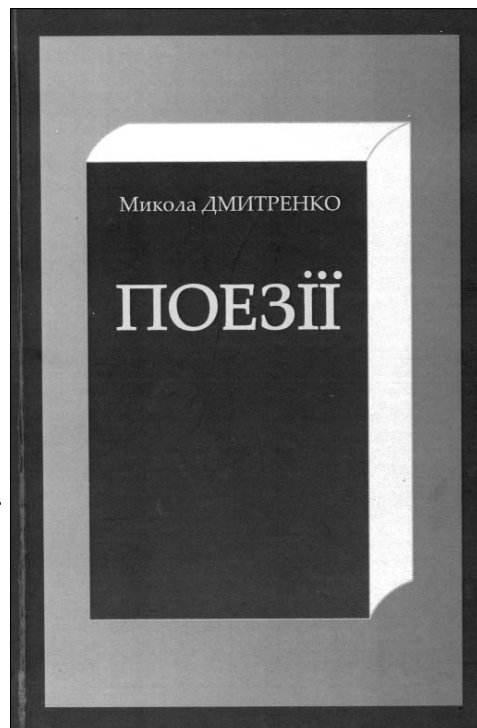
Оригінальним явищем у су-
часному літературному процесі
визнано невелику поетичну збір-
ку Миколи Дмитренка "Іноді..."
(2012), що її окремим розділом
подано у рецензованій книжці.
Це твори філософсько-іронічно-
го плану, цікаві перифрази на різні
теми. Кожен вірш побудовано
на змістовому концепті "іноді".
Без цитат аж ніяк не обійтися:
"Іноді /Кажуть: риба гние з голо-
ви. /Іноді /Здається: наша риба
безголова".

Улюблений авторський при-
йом порівняння властивий бага-
тьом "іноді":

*Іноді
Птахи схожі на людей:
То співають, то каркають.
Іноді
Птахи не схожі на людей:
Люди на зиму
Не летять до вирію.
Та й літають вони
Іноді.*

Або ще таке типове життєве
спостереження, висловлене ла-
конічно глибокою формулою-
узагальненням:

*Іноді
Золото сліпить очі —
Відвертаюся.*

*Іноді
Сам стаю золотим —
Відвертаюся від мене.*

Поет чує, як "іноді крила ан-
гела шелестять", розуміє, що лю-
дині "іноді лавровий лист потрі-
бен більше, ніж лавровий ві-
нок"...

Завершує збірку розділ "Із
життєвого плину". Тут вирізня-
ється цикл недавно написаних
віршів про Майдан.

Окремим творам збірки влас-
тиві гумористично-сатиричні ін-
тонації, що засвідчує багатство
виразально-зображувальних за-
собів і вміння огранювати не
тільки ліричне емоційно-образ-
не, а й іронічне слово ("Хто ви-
нен?", "Преамбула до анкети",
"Пісенька про мажора", "Зібра-
лись друзі і родина", "Сьогодні в
храмі науковим", "Самоіроніч-
не").

Наприкінці книжки вміщено
статтю мовознавця Валентини
Філінок "Порівняльні конструк-
ції в поетичному ідіолекті Мико-
ли Дмитренка", в якій розкрито
деякі особливості стилю митця.

Отже, збірка Миколи Дмит-
ренка "Поезії" засвідчує: життя,
присвячене творчості в ім'я Укра-
їни, її культури, — прекрасний
подвиг. Хай служить людям та-
лантом ограничене слово!

Богдан ЧЕПУРКО, м. Львів

Вольтова дуга вражди

Публіцистика має прикладне
значення для певної частини
публіки в умовах громадянського
суспільства — це завжди актуаль-
на спроба знайти порозуміння й
погодження на полях єдиноми-
сли, але також факт реальної бо-
ротьби між силами добра й зла на
фронтах інтелектуальних чи й
просто пропагандистських ін-
формаційних війн. Книжка
Дмитра Юсипа "Вольтова дуга
вражди" (Івано-Франківськ,
Місто НВ, 2016 р.) розкриває ме-
ханізми протистоянь творчого й
руйнівного начал у людській
природі, дає зріз реальної карти-
ни протистоянь у сучасних спіль-
нотах, показує принципи несу-
місності шовінізму й патріотизму,
штучних імперіальних утворень й
вільного розвитку людей і наро-
дів. Автор переконливо показує
безперспективність ненависті й
вражди та неминучу перемогу
правди у зіткненні сил. Україн-
ські революції ХХІ століття знов
перемістили центр світового роз-
витку на Українську геополітику. За-
гарбницькі війни, які продовжує
вести Московія, не просто істо-
ричний анохронізм, а ракова хво-
роба людської популяції. Це виз-

нають самі московити. "У Росії
ніколи і ніде не було й немає дру-
зів. У неї або вороги, або холуї"
(Солженіцин). Не переказувати
страшні факти чи вбивчу ста-
тистику, яку частково наводить у
своїх есеях Дмитро Юсип: книж-
ку варто читати! Автор перекон-
ливо доводить, що вільна Україна
потрібна світові, що вісь світових
антагонізмів проходить через ук-
раїнське серце. У своїй книжці
автор не міг не торкнутися літе-
ратурного процесу й констатувати,
що попри окремі здобутки лі-
тература наша млява й не вико-
нує свого призначення. Графоман-
и були завжди. Всі ми в певному
розумінні графомани, тобто лю-
ди, які у графічний спосіб тяг-
нуть вимовити невимовне. Од-
нак не всі графомани стають гені-
ями. Я вже не кажу, що спостері-
гається хвороблива тенденція до
об'єднання в бездарні тусовки й
агресивний наступ віршувальних
кологоспів на все індивідуальне й
неповторне. Ясно, що Дмитро
Юсип бере собі в підмогу Шев-
ченка, Франка, Стуса, інших ав-
торитетів, аби хоч якось спряму-
вати ситуацію в оптимальне рус-

ло, щоб ми не програва-
ли вічно у віртуально
ідеологічних зіткненнях.
Про Майдан Дмитро пи-
ше не вперше й знову ж
такі як через його неми-
нучість, так і з приводу
його унікальності. Май-
дан, звісно ж, віха на
шляху нашої боротьби за
власну ідентичність і
поступу до визволеної
Європи. Що ж, з Мос-
квою нам не по дорозі,
як мовив Хвильовий
("Геть від Москви!"), та
й "російська інтелігенція хиха
й продажна!" (Вернадський), пара-
зитарна й агресивно здобични-
чка. В основі цієї хворобливої ма-
нії грандіоза не тільки хибні уста-
новки (не їсти, щоб жити, а жити,
щоб жерти, й ця ненаситність пе-
реводиться у загарбницьку пло-
щину!), а й чужі-крадені цінності
й підмінні, пак уявлювані, ідеали,
коли зло трактується як найвище
добро, а це вже провалля й чорні
діри сатанізму. Башила імпершо-
вінізму й некрофільська манія
сфальшованої величчї вразила чи
не всіх відомих москалів (Пушкі-

на, Лермонтова, Достоевського,
Тютчева, Горького, малороса Го-
голя, який теж віддав данину
"русской тройке" й навіть запек-
лих критиків ординського мос-
ковства, адже всі вони рикають-
гикають до світу: прінімайте нас
такімі, как есть — ми не измені-
мся нікада!). У розділі "Думки з
приводу" Дмитро Юсип бере ін-
терв'ю в Степана Пушика, Богда-
на Бойка, Романа Безпалківа, Віо-
летти Дутчак. Усі ці розмови ма-
ють знову-таки спрямований
вектор, добре структуровані й
служать українській справі.

Марійка Підгірянкa приходить знову

Василь БАБІЙ,
лауреат обласної премії ім. Ма-
рійки Підгірянки, член НСПУ

І вкотре це робить знаний
підгірянкознавець Василь Ле-
вицький. Саме він ще як і дирек-
тор музею цієї письменниці у Бі-
лих Осилах на Надвірнянщині
упорядкував нове видання виб-
раних творів. Це поезії, проза, п'єси
для дітей, які ще не друкувалися в
часи незалежної України. Гарний
подарунок до 135-річчя від дня
народження М. Підгірянки отри-
мали читачі.

Серед творів, поданих до
книжки, актуально звучить вірш
"Не продам рідну землю". Він
сповнений гарячої любові до рід-
ної України.

Книжка видана за кошти об-
ласної програми книгодрукуван-
ня (500 прим.), а решта 500 за
кошти народного депутата Укра-
їни Юрія Дерев'янка та шести
підприємців з Білих Ослів.

Тисяча книжок для бібліотек
області — добрий внесок для по-
пуляризації української літерату-
ри і її просування до читача.